

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Teologické nauky

Josef Stehlík

Duchovní život kostelníka a jeho přínos pro místní církev

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. Dr. Michal Altrichter, Th.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jsem pouze uvedené prameny a literaturu. Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Olomouci, dne 31. 3. 2021

Josef Stehlík

Chtěl bych v první řadě vzdát díky Pánu, že mě po celou dobu studia doprovázel požehnáním a pomocí. Otcí doc. Dr. Michalu Altrichterovi Th.D. děkuji, že se ujal vedení mé bakalářské práce a také za jeho cenné rady a připomínky. Zvláštní poděkování patří mým dětem a přátelům, kteří mě provázeli modlitbou a pomocí po celou dobu studia.

Obsah

1	Úvod	5
2	Historie kostelnické služby v naší farnosti.....	7
2.1	Kostelníci farního kostela v Radešínské Svatce.....	8
2.2	Druhý vatikánský koncil – změna v liturgii i službě kostelníka	10
3	Moje osobní cesta ke kostelnické službě	12
4	Kostelník jako případný průvodce po kostele a jeho uměleckých dílech.....	15
4.1	Kostel svatého Václava a svatého Vojtěcha v Radešínské Svatce, místo mé kostelnické služby.....	16
4.1.1	Mensa neboli obětní stůl nese název „Odpusť a přijď!“	17
4.1.2	Ambon	19
4.1.3	Sedes, ministrantské sedilie	19
4.1.4	Kredenční stolec neboli abak	20
5	Všední den ve službě kostelníka.....	21
6	Neděle a hlavní svátky ve službě kostelníka.....	25
6.1	Advent a Vánoce	26
6.2	Doba postní a Velikonoce.....	27
7	Důležitá liturgická zastavení v životě člověka a služba kostelníka	29
7.1	Křest	30
7.2	Břmování	32
7.3	Manželství	32
7.4	Pobožnost křížové cesty	34
7.5	Slavnost Těla a krve Páně	34
7.6	Adorace	36
7.7	Pobožnosti prvního pátku v měsíci	37
7.8	Pohřeb	38
7.9	Shrnutí	39
8	Postava kostelníka v české literatuře	40
9	Závěr	44
10	Anotace	46
11	Bibliografie	47

1 Úvod

Jak milé jsou tvé příbytky, Hospodine zástupů!

Má duše zmirá steskem po Hospodinových nádvořích.

(Žl 84, 2-3)

Každý člověk má ve svém životě místo, které je pro něj důležité. Pro věřícího člověka je nejposvátnějším místem Ježíšovo Srdce. Je to chrám chrámů, a proto má úctu ke každému kostelu, ve kterém Pán přebývá. Péče o chrám byla v dějinách spásy svěřena služebníkům svatyně, nyní ustáleně hovoříme o kostelníkovi, který mu má věnovat všechny svůj zájem, jak říká autor knihy *Vzorný kostelník*.¹

Služba kostelníka je ze své povahy posvátné povolání. Kostelník se pohybuje v posvátném prostoru, dotýká se posvátných věcí. Posvátnost je v potenci. Abychom se dostali do aktu (uskutečnění), musíme si vzít k srdci sv. apoštola Pavla: „Ať jíte, ať pijete, nebo cokoli jiného děláte, všechno dělejte k Boží oslavě.“ (1 K 10,31) To není úkol jenom pro kostelníka, ale platí to pro všechny lidi, abychom nebyli pohoršením, jak nás apoštol Pavel varuje. (srov. 1 K 10,32)

Kostelník má klíče od kostela a to „něco znamená“. On je obvykle první, kdo do něj přede mší svatou přichází. On otevírá dveře Božího domu, Božího království, tam je přítomen Bůh a celé nebe. Je to místo, které je hluboce spjato s životem každého věřícího člověka. Tam je pramen živé vody, místo křtu, místo, kde se člověk stal novým člověkem. To je večeřadlo, kde byl člověk obdarován Duchem Svatým, aby se stal svědkem víry. Tam je trůn milosrdenství, kde získává zpět to, co bylo ztraceno. Pro každého je tam prostřen stůl s Chlebem života a Božího slova, aby posílen šel do světa svědčit o Kristu.

Chrám je prostorem, kde na člověka dýchne posvátno a ticho mu umožňuje slyšet touhy jeho srdce a povznést se nad starosti všedního života. Toto je místo, kde se setkává s celým nebem, se všemi, kteří nás předešli a žijí v blízkosti Boží, se zástupy andělů, světců a všech, které nosíme ve svých srdcích. A hlasem zvonu může kostelník

¹ VLASTIMIL, Josef, *Vzorný kostelník*, Česká katolická charita, Praha 1950, s. 7.

každý den zvat všechny lidi do společenství nebešťanů. Kostelník přichází každý den do takto vybrané společnosti. To je výsada jeho nezištného povolání, žádná odměna by mu takové společenství nenahradila.

Toto všechno může být inspirací a potěšením při kostelníkově službě. Jistě jej blaží, když si uvědomí, kde se nachází, v jakém prostoru se pohybuje, s kým se stýká a především – komu slouží. Tyto skutečnosti jsou pak zdrojem posily a radosti.

Pokud to bylo možné, lidé stavěli kostely na dobře viditelných místech a s vysokou věží,² která ukazuje k cíli našeho putování. Kostelník nemusí být tak dobře vidět jako kostel, ale musí být vidět jeho služba v kostele žitá s láskou, aby se naplnila ona pravda na sarkofágu kardinála Špidlíka ve velehradské bazilice vyjádřená slovy: „Všechno, co žijeme s láskou, přechází s Kristem do vzkříšení.“³

Cílem této práce je představit kostelníka jako Božího služebníka, jednoho z nejbližších pomocníků kněze i služebníka pro celé farní společenství. Být dobrým služebníkem znamená mít otevřené srdce pro Pána – jeho tajemství a jednání v našich životech; rozumí se: srdce vystavené neustále duchovní formaci. Je to předpoklad pro to, aby se služba nestala rutinou, ale naopak byla stálým zdrojem inspirace pro život.

Tato práce si přeje ukázat na kostelnickou službu v různých jejích aspektech – zasadit ji nejen do konkrétního prostoru chrámu a přiblížit přípravu mše svaté, ale také ji pojmut v širších souvislostech, kdy kostelníková služba nepředstavuje pouze přípravu na liturgii. Liturgie v širokém slova smyslu představuje středobod života církve, i kostelníkovy služby. Proto budou předmětem zájmu této práce kromě mše svaté i další liturgická slavení. Protože služba kostelníka je nejen mou osobní zkušeností, ale i aktuálním naplněním života, jak ustavičně hledám, že mne Pán stvořil, nemohu v práci opomenout ani osobní pohled, respektive určité osobní svědectví.

² Pokud to rozmanité spirituality nepřikazovaly odlišně, jako například cisterciáci. Srov. KAMENÍK, Milan, *Burgundsko - kraj mnichů, Cîteaux a Bernard z Clairvaux*, Vyšehrad, Praha 2002, s. 53n.

³ RUPNIK, Marko Ivan, *Sarkofág otce Tomáše Špidlíka*, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2011, s. 9.

2 Historie kostelnické služby v naší farnosti

Úvodem této kapitoly bych chtěl připomenout, že historie chrámové služby je starodávná. Již ve starém Římě sloužily vestálky při Vestině chrámu. Jejich úkolem bylo zastávat domácí práce v králově domě, později právě v chrámu Vestiny. Zde pečovaly o posvátný oheň, připravovaly z nové úrody pokrm pro obřad (*mola salsa*) nebo čistily chrám.⁴

O chrámových služebnících je psáno také v knize Numeri (viz Nm 35,2). Byli to sluhové a strážci chrámu. „Zasvětili se bohoslužbě, nezískali – jako ostatní kmeny během dělení zaslíbené země – do svého vlastnictví žádné území, žili v určených městech z desátků a obětí poskytnutých ostatními kmeny.“⁵ Proto se oni mohou modlit slova šestnáctého žalmu: „Ty jsi, Hospodine, mým dědičným podílem i mou číší, ty mně zachovááš můj úděl. Můj podíl padl do rozkošného kraje, mám velikost radost ze svého dědictví.“ (Žl 16,5-6).

Dovolím si tvrdit, že kostelníci dnešních dnů jsou svým způsobem následovníky výše zmíněných chrámových služebníků. Na tomto místě nemohu alespoň nezmínit patrona kostelníků – svatého Kvida z Anderlechtu, který žil v 11. století. Svatý Kvido prodal svůj majetek a utržené peníze rozdál chudým. Dlouho působil jako kostelník v kostele Panny Marie v Laekenu.⁶

Kostelník je ustanoven místním knězem, pokud nejde o specifický příklad pastoračního administrátora, kterého může pro práci v chrámu navrhnout ordinář diecéze. Ne každý chrám po celé církvi, kde jsou rozmanité typy chrámů, ba ani v naší České republice, má svého kostelníka (kostelníci). I mnohé řeholní rodiny musejí práci zajišťovat z vlastních sil, aniž by kaple či kostel byly v rukou systematizované služby kostelnické. Stále však platí ideální úzus, že tam, kde je kostel, je vždycky někdo, kdo se o něj musí starat a dohlížet na jeho provoz.

V naší obci Radešínské Svatce je kostel od 13. století. Bohužel, nikdy se nedozvíme, kdo v něm kdysi sloužil. Archivní záznamy zřejmě nejsou, farní kronika si toho

⁴ SVOBODA, Ludvík a kol., *Encyklopedie antiky*, Academia, Praha 1973, s. 670.

⁵ RAVASI, Gian-Franco, *Biblické postavy*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2009, s. 100.

⁶ TARZIA, Antonio (ed.) a kol., *Svatí na každý den*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2010, III. díl, s. 348.

nevšíkala a pamětníci ve svých vzpomínkách mohou vyprávět jen o čase nedávném. Od těchto pamětníků jsem se snažil dozvědět, kdo dříve zastával tuto službu. Nedostal jsem se hluboko do historie. Jména mužů – služebníků, která jsem se dozvěděl, jsem i já osobně znal, až na jednoho, kterého jsem znát nemohl. Tento kostelník zemřel v roce 1953, kdy já jsem byl ještě malé dítě. Dozvěděl jsem se o něm z vyprávění jeho vnučky Boženy Bártové (rozené Kopáčkové). Všechny ostatní kostelníky jsem znal a prožil jsem s nimi kousek života v kostelnické a ministrantské službě.

Pokud jde o kostelnickou službu, v podstatě se nejednalo o jednotlivce, ale o celé rodiny, protože každý z kostelníků měl hospodářství, které mělo své povinnosti, a tak se ve službě církvi většinou musela angažovat celá rodina. Dřívější práce kostelníka zahrnovala na – rozdíl od současnosti – i další činnosti (například zajišťování výroby hostií či svíček přímo na místě; dodnes se v některých chrámech nacházejí neodklizená náčiní pro tuto práci).

Níže uvedu výčet osobností kostelníků, přiblížím trochu jejich život, aby se ozřejmila jejich dobrovolná a obětavá služba. Je v podstatě nemožné dnes zjistit, jak byli dotyční honorováni. Určitě ale šlo o odměnu spíše symbolickou, protože všichni, včetně faráře, byli chudí. Aby se tehdy farář užíval, musela mít fara polnosti a dobytek, aby si duchovní zajistili existenci. Hospodaření ale nemusel být pro kněze velký problém, protože většinou byli kněží synové hospodářů.

2.1 Kostelníci farního kostela v Radešínské Svratce

1) Alois Kopáček, narozen v roce 1867. Byl to zemědělec, jako většina vesnických mužů i on včelařil, věnoval se myslivosti a byl dobrým hasičem. Zde dokonce zastával funkci pokladníka. Při tom všem sloužil ještě také jako kostelník. Poloha jeho chalupy k tomu přímo vybízela. Stojí dodnes u uličky ze hřbitova k silnici naproti farní zahradě. Sloužil za faráře Františka Svobody a děkana Ignáce Lukeše. Zemřel v roce 1953 v 86 letech. Po jeho smrti nastoupil kostelnickou službu jeho syn.

2) Alois Kopáček, narozen roku 1894. Podědil kostelnickou funkci po tátovi. Bydlel, stejně jako jeho rodiče, v domku u hřbitova, blízko kostela. Tohoto kostelníka si pamatuji ze svých ministrantských let. Měl dceru Boženu, která mu pomáhala, když bylo třeba. Trpěl epilepsií a živě si pamatuji příhodu, kdy přišel v neděli z věže od

zvonění celý zakrvácený. Ve věži tehdy spadl a poranil se. Byl to dost přísný kostelník. S námi ministranty se často zlobil a říkal, že jsme „spuštěnci“. Kvůli své velké přísnosti nebyl mezi ministranty oblíbený. Zemřel v roce 1978 a jeho dcera Božena nějaký čas vypomáhala v kostele. Po celou dobu jeho služby byl farářem farnosti Ignác Lukeš. Ještě za jeho služby mu vypomáhal pozdější kostelník Václav Chrást, který po něm nastoupil na plný úvazek.

3) Václav Chrást. Na tohoto kostelníka si velmi dobře pamatuji, byl to milý, sympatický starý pán, klidné povahy a velké postavy. Utkvěla mně v hlavě vzpomínka na jeho starý, ručně psaný zpěvník, jenž byl silně opotřebovaný. Možná to bylo dědictví po rodičích. Pan Chrást rád zpíval a na zpěvníku to bylo znát. Měl svobodnou dceru, která mu ve službě pomáhala, zvláště o sobotách. Zemřel v r. 1973. Díky za jeho milou přítomnost v kostele, za jeho skromnou službu. Než se našel nový kostelník, jeho službu zastávala jeho dcera Marie a ministranti.

4) Petr Šoustar. Nastoupil službu v roce 1962 ve svých šedesáti letech jako starobní důchodce. Byl to rychlý, čiperný kostelník, můj soused. Jeho syn Antonín pak byl můj nejlepší kamarád. V tomto kostelním společenství jsem se poprvé blíže dostal ke kostelnické službě. Pan Šoustar byl vyučený švec a praktikující křesťan. Sloužil za otce Vladimíra Petru, úžasného kněze, který si všiml každého člověka, s každým rád promluvil. Když šel ze školy, jež stála nedaleko kostela, trvalo to i hodinu. Tento kněz měl pro každého pěkné slovo a úsměv. Mám na něj ty nejlepší vzpomínky, to on formoval moji ministrantskou dušičku. Bohu díky za něj. Pan Šoustar zemřel v roce 1985, dožil se 83 let. Na krátký čas sloužil pan Šoustar za P. Ludvíka Hlaváče.

Marie Komínková – dcera pana Šoustara – vzpomíná: „Každou sobotu vynášel táta všechny koberce⁷ z kostela, vyklepal je. Někdy míval i pomocníky. A po úklidu kostela ženami je zase vracel zpět.“

V době od roku 1982 do roku 1993 nebyl kostelník ustanoven. Panu faráři svědomitě vypomáhali starší ministranti Vladimír Chyba, Antonín Šoustar a Miroslav Dostál. Všichni tři chlapci byli příbuzní.

⁷ Šlo o běhouny mezi lavicemi a před oltářem.

5) Jaroslav Mokry. Sloužil od roku 1993 do konce června 2015. Jeho zbožnosti a ochoty si všiml pan farář Jindřich Petrucha a požádal ho o pomoc při přípravě bohoslužby. Tím vlastně začala jeho kostelnická činnost. Za dobu, co kostelníčil, se na faře vystřídala řada kněží – Jindřich Petrucha, Marek Hlávka, Pavel Habrovec a po něm (až do současnosti) otcové pallotini.

V roce 2015 mě a paní Jarmilu Hronovou uvedl do kostelnické služby současný farář, otec Mariusz Leszko. Pan farář nám dal seznam povinností, co všechno máme dělat. Na případné nedostatky průběžně upozorňuje, aby naše služba byla dobrá a vše v kostele krásné a důstojné.

Ve svém ministrantském životě jsem se setkal s vzornými služebníky-kostelníky, kteří svým příkladem formovali moji mladou ministrantskou duši. Mám pěkné vzpomínky na kněze, kteří obětavě sloužili a s kostelníky vždycky dobře vycházeli. Zvláště vzpomínám na již zmiňovaného pana faráře Vladimíra Petrů, který o mě, mladého chlapce, velmi duchovně pečoval. Díky za každé jeho slovo. To je velké požehnání, když může mladý člověk být blízko dobrým kněžím.

Kostelníci svojí službou vždy dbají o to, aby byli nápomocni pomoc svému knězi, a starají se podle svých možností o dům Páně. Jejich práce není na první pohled vidět, ale je nezbytná k důstojnému průběhu každé liturgie. Kostelník přichází jako první do kostela, připraví vše potřebné pro bohoslužbu, dbá na pořádek, odchází z kostela jako poslední. Všichni kostelníci z naší farnosti, které jsem znal, svoji službu dělali a dělají z lásky k Bohu, z lásky k bližnímu, v pokoře a úctě.

2.2 Druhý vatikánský koncil – změna v liturgii i službě kostelníka

V souvislosti s historií kostelnické služby v naší farnosti se chci alespoň krátce zmínit o zásadní změně v liturgickém životě celé církve, která měla zásadní dopad i na službu kostelníka. Druhý vatikánský koncil (1962-1965) byl samozřejmě velkým mezníkem i v životě místní církve ve farnosti Radešinská Svratka. Právě v době, kdy byl v naší farnosti duchovním správcem P. Vladimír Petrů, probíhala reforma liturgie v duchu konstituce druhého vatikánského koncilu *Sacrosanctum Concilium*.⁸ Důležitost této konstituce je zdůrazněna tím, že byla prvním schváleným dokumentem koncilu a

⁸ In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Zvon, Praha 1995.

ovlivnila dalších patnáct dokumentů koncilu. Druhý vatikánský koncil byl velkou změnou oproti Tridentскому koncilu (1545-1563), jenž předepsal jednotnou liturgii centrálně řízenou pro celý Západ.⁹ Od Tridentského koncilu byla liturgie po 300 let „strnulá“ – bez vývoje. Vše bylo centrálně řízeno a kontrolováno římskou kongregací ritů. Na celém světě byla liturgie latinského obřadu stejná.¹⁰ Už od 8. století se komunikačním jazykem v liturgii stala latina. Lidé přestali liturgii rozumět. Liturgie se stala výlučnou věcí kněží a kleriků.¹¹

Konstituce *Sacrosanctum Concilium* vrací lidu účast na liturgii.¹² Změnil se interiér kostela, liturgický prostor. Byla odstraněna mřížka mezi presbytářem a lodí kostela, symbol rozdělení mezi lidem a oltářem. Obětní stůl uprostřed presbytáře, liturgie sloužená mateřským jazykem čelem k lidu – to byla výzva k aktivnímu prožívání bohoslužby, zvláště tehdy, kdy byli věřící dobře připraveni katechezí ze strany kněze.

Zavedením liturgické reformy se změnila i služba kostelníka. Bylo třeba se seznámit s Českým misálem, jehož texty kostelník začal připravovat na mši svatou. Stejně tak bylo třeba naučit se určení jednotlivých lekciónářů, jejich strukturu. Změnil se totiž způsob užívání textů perikop Písma svatého při liturgii. Samozřejmostí bylo také získat přehled o nových pastoračních příručkách a o různých textech určených pro vysluhování svátostí či svátostin. Možnost koncelebrace, která nově umožňovala společně sloužit mši svatou více kněžím, s sebou přinesla i používání koncelebračních textů. Služby kostelníka se týkala v podstatě celá nová liturgie včetně průběhu křtu, svátosti nemocných či pohřbu, neboť tyto všechny doznaly v liturgii změn. Mám za to, že obnovená liturgie je dar Ducha Svatého. Pro věřící je to obnovení pramene života církve. Pro kostelníka je milostí pramenící z účasti na přípravě svátostí.

⁹ BERGER, Rupert, *Liturgický slovník*, Vyšehrad, Praha, 2008, s. 207.

¹⁰ POKORNÝ, Ladislav a kolektiv, *Obnovená liturgie*, Česká katolická charita, Praha 1975, s. 16.

¹¹ Tamtéž, s. 18.

¹² Tamtéž, s. 25.

3 Moje osobní cesta ke kostelnické službě

Když Bůh stvořil člověka, učinil ho podle svého obrazu, sobě podobného (srov. Gn 1,26). Stvořit znamená povolání k životu blaženosti s Bohem. Povolání znamená poslání, kterým má člověk přispět svým dílem k duchovnímu růstu lidské rodiny. Dostali jsme k tomu výbavu, jak Ježíš říká „hřivny“, které máme dobře využít, a ne to svoje „málo“ zakopat, nevytěžit nic, promarnit možnosti. Takovému služebníku bude hřivna odebrána a bude potrestán (srov. Mt 25,14-30). I malou hřivnu má člověk s pomocí Boží proměnit na duchovní hodnoty – na lásku. Člověk by měl odumřít sám sobě, zbavit se svých špatných představ, dát se do služeb vůle Boží, odmítat pokušení k sobeckému zneužití života.

Bývá to tak, že události, které člověk prožívá, zvláště ty, které mají vliv na jeho život, které se týkají jeho povolání, mají nějaký kontext s tím, co člověk prožil, co „má za sebou“. Zvláště taková služba kostelníka nepadá jen tak „z nebe“. Tak to bylo i se mnou. Preludium této služby sahá v mém případě do klukovských ministrantských let.

Od mládí jsem ministroval. Můj nejlepší kamarád také ministroval, bydlel ve vedlejší chalupě a jeho táta byl kostelníkem. Na ty ministrantsko-kostelnické časy mám krásné vzpomínky. Nezmizí mi z paměti osoba pana kostelníka, zvláště jeho pohyby u oltáře při rozžehání a zhášení svíček prozrazovaly bývalého vojáka c. k. armády. Bylo to jako vojenské pořadové cvičení, vpravo, vlevo bok, žádné pomalé pohyby, ale vše rychle a přesně. Asi byl na vojně pěšák, který prošel důkladným drilem, a souznělo to i s jeho povahou.

Vzpomínám si na sobotní službu kostelníka, které jsem se často zúčastňoval. Byl to náročný den. V kostele byly ručně tkané běhouny, které se každou sobotu venku před kostelem, přehozené přes hřbitovní zeď, klepaly. Kostelník šel třikrát za den do kostela zvonit „Anděl Páně“ a v pátek ve tři hodiny odpoledne se zvonilo na památku smrti Pána Ježíše. Tehdy nebyly zvony na elektřinu, a tak bylo nutné třikrát denně vyšlapat schody na věž. Dnes je to jednoduché, vše obsluhuje automat. Kostelník také tzv. umíráčkem oznamoval farníkům, že někdo zemřel, den před pohřbem zvonil tzv. hrany. Často jsem s kamarádem v neděli zvonil. Druhé zvonění na mši bylo dvěma zvony.

Dá se říci, že jsem měl kostelnickou službu „okoukanou“ a věděl jsem, co obnáší. Kořeny k mé dnešní službě jsou v mém ministrantském mládí. Jsem za tuto zkušenost vděčný, protože tím, že jsem se pohyboval v blízkosti kostela a kněze, se formoval můj vztah k duchovní službě, přirostl mně kostel k srdci. A nakonec z pomocníka kostelníka a ministranta vyrostl akolyta. Kromě deseti let, kdy jsem bydlel s rodinou v Novém Městě na Moravě, jsem nepřestal sloužit u oltáře. A u oltáře sloužím dodnes jako kostelník, ministrant a akolyta.

V roce 2015 mi v lednu zemřela manželka. A zůstal jsem svým způsobem sám. A protože „bez Boží vůle ani vlas z hlavy nepadne“, Bůh mi pomohl vyplnit jakousi mezeru, osamění, dal mi službu kostelníka. Pan farář už nějaký čas přemýšlel o novém kostelníkovi. Tehdejší kostelník byl již starý pán, měl už problémy s pohybem a služba pro kostel pro něj byla čím dál více obtížná. Pan farář mě vyzval, abych se této službě ujal. Nebylo to pro mě jednoduché rozhodování. Stále pracuji jako aktivní zahradník. Lidé ke mně chodí v odpoledních a večerních hodinách nakupovat. A já jim nebudu moci vyhovět. O tom všem pan farář věděl, proto mně hledal pomocníka nebo pomocnici. Nebylo to jednoduché, ale jedna žena přijala službu kostelnice a můžeme se střídat ve službě. Je to paradoxní. Pán Bůh dal Adamovi ženu pomocnici, která ho přivedla do problémů, mně dal kostelnici-pomocnici, která mi od těžkostí pomáhá. Díky za to, je to žena zbožná, obětavá a všechno dobře funguje.

Při Zahradních slavnostech, které se každoročně konají v naší farnosti, jsme byli společně uvedeni do služby od 1. července 2015. I když jsem měl „předkostelnické“ zkušenosti, musel jsem si ve službě zvykat a pokorně poslouchat a přijímat připomínky pana faráře. A nebylo jich málo, ale pan farář měl velkou trpělivost. Ono něco jiného je pomáhat kostelníkovi a jiné je převzít zodpovědnost za celou službu. Neustále je co vylepšovat a vymýšlet a při vší snaze se někdy na něco zapomene. Ale to je problém všech starších lidí a já mezi ně patřím.

Jsem Bohu velmi vděčný za tuto službu. Jsem v kostele rád, říkám si, že jsem ve „VIP“ společnosti. Kde je Pán Ježíš, tam jsou všichni svatí a mezi ně patří i ti, co nás předešli. Tak v kostele potkávám svoji manželku i ostatní členy rodiny, kteří jsou u Pána. Je to velká milost, být každý den v kostele. Velká milost a velká zodpovědnost. Teď, v době

koronaviru, to má zvláštní cenu, protože denně může být na mši svaté kněz a kostelník. Jak pan farář říkal: „To je tvoje odměna.“ Děkuji. Dokonale pochopíme později.

Zmiňoval jsem, že sloužím jako ministrant, kostelník a akolyta. Je mi líto, že v době pandemie nemohu lidem nosit sv. přijímání. Cítím, jak jsou lidé ochuzeni. Starý člověk není riziková skupina jen z pohledu medicíny, ale i z pohledu duchovního. I tam je třeba intenzivní péče, potřebuje Ježíše.

Když se zpětně podívám na cestu ke službě v kostele, nemohu přehlédnout, kolik lidí a událostí mělo vliv na prožívání mého života – kamarádi ze školních lavic, ministranti, kněz, který provázel mé mládí, svědectví zbožného života mé maminky. Vzpomínám na svoji babičku, která žila intenzivní duchovní život, i když prožila mnoho těžkostí (byla dvakrát vdova se čtyřmi dětmi). Přesto jsem od ní mnohokrát slyšel nezapomenutelnou větu „za všechno budiž jméno Páně pochváleno“. Svě ženě děkuji za pochopení a podporu v mých celoživotních služebnických aktivitách u oltáře. Moje kostelnická služba ji nezastihla mezi živými.

Všechny tyto Boží výzvy, které přicházely zvenčí, probouzely a posilovaly to, co Pán vložil do mého srdce – zájem o službu v blízkosti oltáře a kněze. Děkuji Bohu za každý den služby, za každý den ve službách Krále.

4 Kostelník jako případný průvodce po kostele a jeho uměleckých dílech.

Každá lidská činnost má svoje místo, kde se vykonává. Už ze slova kostelník je zřejmé, že tato služba, přesněji řečeno místo služby, je v kostele, případně v kapli. V této kapitole se pokusím přiblížit svoje „pracoviště“ s důrazem na kulturně uměleckou stránku.

Kostel je svědkem historie farnosti a jeho obyvatel. Ve starých kronikách jsou jména těch, kteří chtěli mít kostel, a to nejen pro sebe, ale i pro budoucí generace. S láskou, s velkým odříkáním a s ohromnou námahou pak chrám budovali a jistě si přáli, aby byl neustále plný.

Na kostele není nejcennější to, jak vypadá, v jakém slohu je postaven nebo co je uvnitř kostela. Podstatné je, kdo tam přebývá, to, že tam přebývá Pán. Podoba často odpovídá našemu vztahu k Pánu. Jsme-li nedůslední, kostel je neopraven, nemáme-li upřený pohled na Pána, sloužíme zdání krásy, možná dokonce žijeme v sebeklamu kýče. Proč se někteří lidé, důsledně věrní Božím zájmům, odvracejí od některých staveb, ve kterých vnímají, že je i Pánu úzko? I ve Starém zákoně David se Šalomounem věděli, že Pánův chrám má být skvělý. Tato skutečnost byla pro naše předky velkou inspirací k tomu, aby pro Pána Boha udělali to nejlepší. Proto se v našich chrámech setkáváme s díly vysoké umělecké kvality.

V dnešní době ne všichni, kteří přichází do kostela, touží po bohoslužbě, ale hledají Boha v krásných věcech, dílech. Mnoho světců takto našlo Boha. Nemůžeme se domnívat, že dnešní hledající člověk má méně příležitostí než v předchozích časech. Možná má člověk na dně duše tu skutečnost, jak ji vyjádřil Dostojevskij, že „krása spasí svět.“ Ticho a pravda vyjádřená (zpřítomněná) v symbolice sakrálního umění rezonuje s nevědomými duchovními touhami a člověk se v takovém prostoru cítí být přijatý a svobodný pro hlubší skutečnosti. Je to známkou toho, že duchovní život je integrální součástí naší bytosti, lépe řečeno, to je základ naší smysluplné existence. Potřebujeme kostely nejenom vidět, ale i do nich vstupovat, aby mohl vstoupit ten, který je naplněním našeho bytí.

Proto má být kostelník poučen, v jakém prostoru se pohybuje a co ho obklopuje. Může tak případnému návštěvníkovi s evangelizační citlivostí vysvětlit, co jednotlivá díla vyjadřují. Skutečná pravda je v uměleckých dílech skrytá a člověk plný Boha je schopen pootevřít posluchači dvířka od skrytých pokladů umění. To je vlastně smysl umění – aby harmonie ducha umění vyvolala touhu po harmonii života, po Bohu. Je potřebné, aby kostelník znal umělecké popisy kompetentně. Aby nebyl zaskočen tím, že zaměňuje baroko za rokoko, nebo třeba svatého Leonarda za Krištofa.

4.1 Kostel svatého Václava a svatého Vojtěcha v Radešínské Svatce, místo mé kostelnické služby

Ve *Vlastivědě moravské*, v místopisu novoměstského okresu se autor J. F. Svoboda v popisu jednotlivých obcí zmiňuje o kostele v Radešínské Svatce. Uvádí, že podle děkanské matriky velkomeziříčské stál na hřbitově od nepaměti filiální kostelík zasvěcený svatému Václavu. Pisatel farní kroniky se mylně domníval, že kostel pochází z roku 947. Autor *Vlastivědy* dokazuje, že mohl být založen až v roce 1247. V roce 1805 byl tento kostel zbořen a postaven nový, nákladem náboženského fondu. Podoba nového kostela se dochovala do dneška.¹³

Náš kostel je jednodílná stavba o rozměrech 28 x 11 m, výška stropu je 8 m s 36timetrovou věží se třemi zvony. Václav, který je nejstarší, dále Cyril a Metoděj a nejmenším zvonek je Zdislava. Když otevřeme dveře z předsíně do lodi, naši pozornost upoutá presbytář s mohutným oltářem, s krásným velkým svatostánkem, po jehož obou stranách stojí cherubové ve zlatých řízách. Na svatostánku je barevný reliéf Panny Marie a malého Ježíška, který jí hladí tvář. Nad oltářem je zavěšený obraz patrona svatého Václava, přenesený ze starého kostela. Je malován Italem Januariem Basilim. Svatý Václav je zachycen tak, že se drží dveří staroboleslavské katedrály při neúspěšné snaze uniknout bratrovražedné smrti. Za oltářem na východní stěně je ve zdi oválné okno, kterým pronikají ráno do kostela paprsky slunce. Je to krásná symbolika přicházejícího Krista.

Řezbářský mobiliář presbytáře je dílem manželského páru Bedřišky Znojenské a Bořivoje Krejčího. Do kostela v Radešínské Svatce byl instalován roku 1984. Paní

¹³ SVOBODA Josef František: *Vlastivěda Moravská. II. místopis. Novoměstský okres*, Brno: Brněnské tiskárny 1948, s. 633.

Bedřiška Znojemská se o tomto díle vyjádřila tak, že je to řezbářské veledílo. Toto dílo je tak plné pravdy o člověku, o jeho těžkém životě a o jeho záchraně milujícím Bohem.

Co nám chce umělec sdělit svým dílem?¹⁴

4.1.1 Mensa neboli obětní stůl nese název „Odpusť a přijď!“

Celý obětní stůl a všechny řezbářské motivy na něm jsou věnovány lidu naší země, jeho bolestem a jeho radostem. Protože náš národ hodně v životě trpěl a trpí, proto je celý obětní stůl obehnut trnovou korunou. Trnová koruna je symbolem utrpení našeho národa. Jednotlivé postavy vyjadřují bolest, touhu a naději. Proto jsou zde ti, kteří pronásledovali, i ti, kteří byli pronásledováni. Jsou zde znázorněni lidi celé země toužící po návratu těch nejlepších hodnot, po návratu hodnot do země, kde je hodně ateismu a kde lidé volají: „Kriste, odpusť a přijď!“ Uprostřed trnové koruny je moravská orlice, znak Moravy z doby svatého Václava.

Čelní strana podstavce směrem k lidu

Ústředním tématem na podstavci pro obětní stůl jsou schody. Jsou to schody vedoucí k oběti. K oběti, která se uskutečňuje při každé mši svaté. Kolem schodiště stojí kající a prosící prosebníci. Vpravo nahoře je kněz s otevřenou náručí volající k Bohu: „Pane, odpusť a přijď!“ I kolem kněze jsou shromáždění kající se a prosící lidé.

Boční pravá část z pohledu z lodi

Uprostřed dole je postava sedící ženy. Žena má na klíně kostku, znázorňující tíhu, hmotu. Znázorňuje moment, kdy ta žena nemůže mít děti, nebo nemá děti, nebo se sama dětí zbavila. Ten klín se stává nakonec pro ženu tíhou. Vlevo dole je klečící postava se spoutanými rukama za zády, je nemohoucí, sama nemůže nic. Klesnutí na kolena vyjadřuje pokání, prosbu o odpuštění. Vedle stojí žena se zvednutými rukama, která volá o pomoc. Za ní jdou tři lidi, kteří nesou rakev. Toto zobrazuje tragické momenty lidu naší země, ať to byly různé epidemie moru či cholery nebo bolesti či týrání ve válkách či totalitních režimech. Vpravo dole je rodina, která vyjadřuje různé

¹⁴ Níže uvedený popis mobiliáře kostela v Radešínské Svratce převzat od jeho spoluautorky paní Bedřišky Znojemské tak, jak ho popsala při osobním setkání 19. května 2017.

typy a různé skupiny lidí, které v národě existují. Celá tato skupina lidí je voláním. Voláním o pomoc.

Nad těmi všemi je šibenice, kde vrcholí utrpení lidí. Kolem šibenice vidíme rej tančících a radujících se a veselících se postav. Postavy v celé scénérii vyjadřují na jedné straně utrpení, násilí, smrt a na druhé straně tanec, radost, veselí. Čas utrpení, čas násilí, čas smrti, čas radosti, čas veselí. Je tím znázorněno, že někdo i na hrobě dokáže tancovat. Nad nimi je ještě velká skupina lidí, kteří vyjadřují lhostejnost. Lhostejnost lidstva k utrpení a k bolesti druhých lidí.

Zadní část z pohledu lidí

Dole je znázorněna postava muže, který byl utýraný a umučený, muže, který leží na klíně ženy. Je to náznak piety. Žena, která má mrtvého muže na klíně. Vedle jsou dvě děti, opuštěné a osamocené děti. Jsou zde znázorněny různé postavy nesoucí nebo táhnoucí různá břemena, ohýbající se pod tíhou těchto břemen. Lidé táhnoucí a nesoucí těžká břemena. Břemena svých bolestí, svého utrpení, svých hříchů.

Boční levá část z pohledu z lodi

Stojící muž uprostřed se zvednutými pažemi a s otevřenou náručí znázorňuje volání a prosbu: „Pane, přijď!“ Vlevo od muže je skupina tří žen. Jedna z žen drží hlavu nemocného raněného muže, druhá má misku, třetí žena drží džbán. Tato scénérie znázorňuje samaritánský moment. Napojit toho nemohoucího, dát mu najíst a podržet ho v jeho bolesti. Je to milosrdenství vůči bližnímu. Vpravo od stojícího muže se nachází dvě postavy, jedna z nich znázorňuje stáří a druhá tu, která tomu stáří pomáhá. Uprostřed je znázorněn zástup, který přichází ke třem postavám. Zástup lidských postav znázorňuje slepé. Slepí mající pásku přes oči, jde o hledající, kteří dosud nevidí. Jdou ke třem postavám a prosí. Ale tyto stojí se založenýma rukama, vyjadřují lhostejnost.

Prosící postavy směřují nahoru. To celé je komponováno jako procesí lidstva. V procesí jsou ti, kteří jsou slepí, nebo ti, kteří nechtějí vidět. Na vrchol už jdou po kolenou.

Mezi tím jsou roztroušeny ležící děti. Je to zobrazení masakru dětí, masakru nenarozených dětí. Mezi těmi mrtvými poházenými tělíčky dětí je znázorněn nářek ženy držící v rukou své mrtvé dítě.

Mensa čili obětní stůl byl původně plánován a tvořen pro českou menšinu žijící v USA. Měl být instalován v katedrále ve Washingtonu, kde je česká kaple věnovaná všem českým emigrantům, kteří do Spojených států odešli za svobodou. Avšak zakázka do USA padla z popudu StB a dílo muselo zůstat v naší republice. Tehdejší náš pan farář, člen sdružení Pacem in terris, byl nekonfliktní člověk. Někteří tvrdí, že si rozuměl s církevním tajemníkem, a tak se nakonec toto vzácné umělecké dílo dostalo do Radešínské Svratky.

4.1.2 Ambon

Hlavním motivem ambonu je svatý Václav. Svatý Václav jako patron a ochránce moravského a českého národa. Plocha ambonu, tedy postava svatého Václava, je rozdělena na poloviny. Když postihnou naši zemi jakékoliv pohromy, zloba, neštěstí, utrpení (vyjádřeno pomyslnými hromy a znázorněno blesky), přichází svatý Václav. Kníže české země a ochránce svého národa přichází se sluncem – se září ze svého srdce. Když je v Čechách zle, modlíme se ke svatému Václavovi. On je ochránce v dobách, kdy je českému národu těžko. Řezba na ambonu znázorňuje na jedné polovině lásku k národu, na druhé jeho připravenost ochraňovat svůj lid, což znázorňuje helmice na jeho hlavě a celý ambon ve tvaru štítu.

4.1.3 Sedes, ministrantské sedilie

V sedes je zakomponován motiv kříže a období gotiky – gotického oblouku. Pro ministrantské sedilie je výrazný gotický oblouk a zvláště kříž. Při pohledu na sedilie seřazené za sebou, na gotickou klenbu, vnímáme určitou propojenost těchto sedilí v jedno. To znázorňuje myšlenku souznění, sjednocení, jednoty lidí i jednoty křesťanů.

Ambon, sedes a sedilie byly tvořeny pro kostel svatého Václava. Proto je zde propojena postava svatého Václava, kříž a období gotiky.

4.1.4 Kredenční stolek neboli abak

Kredenční stolek, „polička“ připevněná na zdi při dveřích do zákristie, sloužící pro obětní dary, je ve tvaru holubice. Je to holubice, kdy pod stolcem a nad stolcem jsou křídla té holubice. Holubice je symbolem Ducha Svatého. Vyjadřuje myšlenku vcházení do prostoru kostela ve znamení Ducha Svatého.

Toliko k popisu mobiliáře kostela v Radešínské Svatce ze strany paní Bedřišky Znojenské. Myslím si, že stojí za to zhlédnout toto umělecké dílo, jež vytvořila spolu se svým manželem Bořivojem Krejčím. Dílo umělecky přesahuje interiér, v němž se nachází. Je dobře, když kostelník může umožnit příležitostnému návštěvníkovi poznat tento řezbářský skvost a svým výkladem přispět k prezentaci našeho kostela.

5 Všední den ve službě kostelníka

Služte Hospodinu s radostí, vstupte před něho s jásotem (Žl 100,2)

Každý člověk má vstupovat do nového dne s radostí a vděčností za tak vzácný dar – dar života a nových možností projevovat lásku Bohu i člověku. Připadá nám to samozřejmě, že se ráno probouzíme a máme všechno, co jsme měli včera. Mělo by být také samozřejmostí za všechny ty dary poděkovat a udělat všechno pro to, abychom se svěřenými hřivnami dobře hospodařili. Každý dostal svoji specifickou výbavu, aby mohl být užitečným služebníkem. Jedna vlastnost by neměla chybět tomu, kdo přijal pozvání k službě kostelníka – láska k Bohu a člověku. Svatý Petr říká, že „láska překrývá množství hříchu.“ (1 Petr 4,8) Tak i láska k Bohu a lidem překrývá mnoho nedokonalostí v kostelníkově službě.

Liturgická služba kostelníka v naší farnosti není každý den, protože každý den není sloužena mše svatá. Ale i tak není kostelník mimo povinnost. Každý den ráno je třeba odemknout kostel. Nyní v době pandemie je do našeho farního kostela volný přístup celý den. Pouze sakristie je zamčená, protože je v ní uloženo bohoslužebné nádobí, klíček od svatostánku, všechny knihy či ornáty. I ve dnech beze mše svaté je kostelník k dispozici farníkům. Například v případě úmrtí je třeba zazvonit „umíráčkem“. Den před pohřbem se půl hodiny zvoní tzv. rany po polední modlitbě Anděl Páně.

Ke službě kostelníka, jako k životu každého věřícího člověka, patří modlitba. Je požehnání moci každodenně naplňovat benediktinské heslo *ora et labora*. Tomáš Špidlík říká: „Modlit se tedy znamená být na prvním místě dobrý, chtít dobro, snažit se o to, abychom se ve všem podobali Bohu.“¹⁵ Dále říká, že „v nejširším slova smyslu je každý dobrý skutek modlitbou.“¹⁶ Je chvályhodné, když je kostelník mužem modlitby. Apoštol Pavel nás v prvním listě Tesalonickým vybízí, abychom se neustále modlili. (1 Sol 5,17)

Ve spojení s Pánem v modlitbě je zdroj síly pro každodenní službu. V modlitbě budujeme osobní vztah s Kristem, nejlepším přítelem a příkladem služebníka. Ježíš je ten, do člověku prokázal a prokazuje největší službu. On je pro nás nedostižným

¹⁵ ŠPIDLÍK, Tomáš, *Prameny světla*, Refugium Velehrad – Roma, Velehrad 2000 (2. vydání), s. 403.

¹⁶ Tamtéž, s. 398.

vzorem. Kostelník jako Boží služebník má svědčit o svém vztahu ke Kristu i mimo kostel. Zvláště nepraktikující katolíci a nevěřící jsou přísní v soudech o životě kostelníka.

V mém „kostelnicko – zahradnickém“ služebním životě jsou tři denní chvíle k zastavení, k čerpání posily a inspirace pro duchovní život. Ráno lze přirovnat k tomu, když se postaví závodník ke startu běhu na krátkou trať. Je důležité mít dobrý start, dobře se zapřít o pevnou oporu a poté vyrazit. Pevnou oporu máme v Bohu. A nemusíme chodit daleko, žijeme v Boží přítomnosti. O Něj se můžeme opřít, můžeme volat: „Bože můj, má skálo, utíkám se k tobě.“ (Žl 18,3) Bůh není daleko od žádného z nás, neboť v něm žijeme, pohybujeme se a jsme. (srov. Sk 17, 27-28) Od rána můžeme Boha chválit, můžeme se spojit s celou církví prostřednictvím modlitby Ranních chval. Modlitba ruského Poutníka „Ježíši Krista, Synu živého Boha, smiluj se nade mnou hříšným“¹⁷ nás může provázet celý den.

Stejně jako ráno je i poledne ve znamení modlitby Anděl Páně. Církev vyzývá věřící, aby si třikrát denně připomínali skutečnost, že Maria stojí na začátku lidské účasti na naší záchraně. Svým *Fiat* Maria umožnila Bohu, aby projevil lásku k člověku. Tomáš Špidlík v předmluvě své knihy *Matka Boží* říká: „Kristus je Bůh, který se vtělil, stal se člověkem prostřednictvím lidské matky, aby spasil svět.“¹⁸ Církev modlitbu Anděl Páně obdařila částečnými odpustky.¹⁹ Následuje breviář s modlitbou uprostřed dne a modlitby Služebníků Ježíšova Velekněžského Srdce.²⁰ V polední přestávce je i chvíle pro tělesný odpočinek, aby byl člověk po všech stránkách disponován k výzvě svatého Pavla: „Přinášejte sami sebe v oběť svatou, čistou a neposkvrněnou.“ (Ř 12,1)

Den neprožívám jen v práci a modlitbě. Setkání s lidmi je stejně tak důležité jako setkání s Bohem. Lidé mají právo na naši lásku. Rádi se setkají s laskavým člověkem, který se neomezí jen na pozdrav, ale přidá i milé slovo. Setkání může být provázeno modlitbou v srdci, požehnáním a přáním všeho nejlepšího. „Vždy usilovat o dobro mezi sebou a vůči všem“ říká svatý Pavel Tesalonickým. (Sol 5,15)

¹⁷ *Upřímná vyprávění poutníka svému duchovnímu otci*, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2018 (3. vydání), s. 22.

¹⁸ ŠPIDLÍK, Tomáš, *Matka Boží*, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2020, s. 5.

¹⁹ *Enchiridion odpustků*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2000, s. 47.

²⁰ Jde o společenství, které se modlí a obětuje za kněze.

Večerní služební a duchovní program začíná odchodem do chrámu ke slavení mše svaté nejméně hodinu předem začátkem bohoslužby. Chodím do služby rád. Říkám, že jdu slavit mši svatou s Kristem v osobě kněze, s Nejsvětější Trojicí a celým nebem. Mše svatá je zpřítomnění celých dějin spásy. „Eucharistie je svátost svátostí, v níž Tělo Kristovo rozvíjí všechny energie proměnění a dovršuje své tajemství v církvi.“²¹ „Slavit znamená etymologicky dovršit“, říká Jean Corbon.²²

Mám právo s Kristem slavit mši svatou. Vždyť jsem úd jeho mystického těla, církve. Ježíš také řekl: „Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti. Kdo zůstává ve mně a já v něm, ten nese hojné ovoce.“ (J 15,5) Právě slavení mše svaté je zdrojem hojného ovoce.

Když беру svazek klíčů od kostela do rukou, dotýkám se historie. Kolik to bylo kostelníků, kteří nechali otisky rukou na těchto klíčích. Většina z nich je již po smrti. Mohu na ně vzpomínat krátkou invokací za duše v očistci. I já budu jednou v jejich společnosti. Kéž bych splnil to, co ode mě Pán očekává. Vstupuji do přítmi chrámu. Věčné světlo před svatostánkem říká, že jsem v prostoru nejsvětějším a s Nejsvětějším. Zdravím Pána a prosím o milosrdenství slovy: „Ježíši, milosrdná láska.“ Kdyby On nebyl milosrdná láska, tak bychom neměli právo ani kostel otevřít. Vzdám poctu před svatostánkem a mé kroky směřují do sakristie. V klášterních kostelích se kostelníkům říkalo sakristiáni.

Sakristie, to je kostelníkova „pracovna i kancelář“. Náš farní kostel má malou sakristii a při nedělních bohoslužbách a o svátcích téměř nestačí pro všechny příchozí ministranty. Je vybavena starobylým sekretářem s masivními zásuvkami pro ukládání oltářních pláten a dalších textilií pro bohoslužbu, které se nedají pověsit do skříně. Součástí sekretáře jsou skřínky s policemi pro bohoslužebné nádoby, liturgické knihy či mešní víno. Jsou zde dvě skříně – jedna pro kněžské alby a ornáty a druhá pro ministrantské oblečení. V sakristii nechybí ovládací panel pro osvětlení a topení v kostele. K sakristii přiléhá menší místnost s potřebami pro zdobení kostela a dalším – plně využitým – úložným prostorem.

Úkolem kostelníka je připravit všechny věci na mši svatou. Kostelníkovým manuálem je liturgický kalendář, kde se dozvím to, co potřebuji vědět, abych vše dobře nachystal. Je

²¹ CORBON, Jean, *Liturgie pramene*, Krystal OP, Praha 2015, s. 109.

²² Tamtéž.

třeba zjistit, zda se daný den slaví památka, svátek nebo slavnost. Podle toho se vybírá lekcionář se čtením a evangeliem. Příprava misálu také vychází z liturgického kalendáře. Mešní texty jsou vlastně variabilní částí přípravy na mši.

Dále následují obvyklé záležitosti, jako je úprava svíček na oltáři, připravení konviček s vínem a vodou a misek s hostiemi – kromě určitého počtu malých hostií se chystá i jedna velká. Příprava mešního kalicha má také svá pravidla. Barva paly musí ladit s liturgickou dobou, případně se svátky svatých. Samozřejmostí je zapnout ozvučení, protože v dnešní době se nekáže z kazatelny. Je nutné, aby všichni věřící dobře slyšeli, aby se mohli aktivně zapojit do slavení mše. Těsně před začátkem mše svaté je třeba zapálit svíčky, rozsvítit světla, zapnout číselník, aby varhaník mohl napsat čísla písní, které mši svatou doprovázejí.

Ve všední dny je v naší farnosti obvyklá situace, že ministranti na mši nejsou přítomni. Jejich službu (podobně jako službu lektora) může vykonávat též kostelník.

Po mši svaté je mým úkolem vše uklidit. Jde o liturgické knihy, vypláchnutí konviček, uklizení kalicha. Purifikatoria je třeba dát do prádla, musí se také zhasnout svíce a světla. Pokud je nepříznivé počasí, kostelník také vysaje koberec v presbytáři. Následně uzamknu kostel a s vděčností za krásně prožitý čas z něj odcházím.

Skončil čas denní služby, ale neskončil ještě denní program. Radostí je možnost každodenní adorace Nejsvětější svátosti ve farní kapli, modlitba breviáře, růžence i „užívání si“ ticha před Pánem. Než se uložím ke spánku, zbude ještě chvilka pro duchovní četbu.

6 Neděle a hlavní svátky ve službě kostelníka

Zaradoval jsem se, když mi řekli: „Do domu Hospodinova půjdeme!“ (Žl 122,1)

Neděle a sváteční dny jsou pro kostelníka časem radosti i starosti. Jsou náročnější pro jeho přípravu, liturgie má o svátcích jinou strukturu. Je třeba, aby kostelník věděl, co se má připravit. Nezbytná je komunikace s knězem a ministranty, aby obřady probíhaly důstojně, aby posvátnost chvíle nebyla ničím rušena.

Neděle nastoupila na místo židovské soboty, protože toho dne Kristus vstal z mrtvých a seslal církvi Ducha Svatého. Rusové říkají neděli „voskresenie“, tj. vzkříšení. Německý výraz pro neděli je „Sonntag“ – den slunce, neboť Pán Ježíš je naším nadpřirozeným „Sluncem.“²³

Nedělní den je pro kostelníka den slavení Kristova vzkříšení, je to den bez práce, ale nikoliv den bez služby. Jak říká jeden duchovní autor v pojednání o třetím přikázání, že „srdce člověka potřebuje slavit.“²⁴ O nedělích bývá v našem farním kostele „velmi živo“. Hojná účast věřících a plný presbytář ministrantů vytváří pěknou atmosféru při slavení. Občas se stává, že mši svatou slouží cizí celebrant. V takovém případě kostelník může posloužit informací o místních zvyklostech při liturgii.

Při přípravě na nedělení liturgii je v sakristii rušno. Je třeba, aby byl kostelník trpělivý. Je na něm, aby dokázal udržet pořádek a klid. Navzájem se potřebujeme. I naše sakristie „zažila“ kostelníky netrpělivé, či dokonce nerudné, což může brát chuť do služby. Malé kluky je třeba povzbudit, s velkými dobře vycházet a mít je v úctě. Mohou mezi nimi být budoucí akolyté, kostelníci i kněží. A jsou to především velcí ministranti, kteří zastanou velký díl práce – například při přípravách na vánoční a velikonoční svátky. Toho je třeba si vážit. I proto místní farář někdy veřejně děkuje všem, kteří se podíleli na přípravě sváteční liturgie.

Každá neděle a velké svátky jsou časem, kdy akolyté v naší farnosti, mezi něž patří i kostelník, navštěvují domovy starých a nemocných farníků, kteří nemohou přijít na mši svatou, a přináší jim eucharistického Krista. Když je farník v nemocnici, přeje si to a je

²³ MERREL, Jan a kol., *Malý bohovědný slovník*, Česká katolická charita, Praha 1963, s. 338.

²⁴ ALTRICHTER, Michal, *Vyprávění o Desateru*, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2019 (2. vydání), s. 39.

to možné, akolyté navštěvují se svatým přijímáním i nemocnici. A tak je sváteční a nedělní dopoledne prožité ve společenství s eucharistickým Kristem, který je zdrojem radosti, povzbuzení a milosti i pro kostelníka. Ze zkušenosti mohu říct, že nemocní jsou za tyto návštěvy s Pánem vděční a těší se na ně. Je pravdou, že starý a nemocný člověk je stejně duchovně ohrožený jako mladý a potřebuje světlo a sílu, aby neztrácel naději. Tato služba také zprostředkovává kontakt s farním společenstvím a i s ostatními nemocnými. Osamocený člověk dokáže nejlépe ocenit takovou „maličkost“ jako pozdrav od přítele, který mu akolyta může vyřídít.

6.1 Advent a Vánoce

Adventní liturgie nám připomíná a zpřítomňuje čekání na Kristův příchod.²⁵ Liturgická barva je fialová, je vyjádřením pokání. Oltář se nezdobí květinami. Před obětní stůl se umístí adventní věnec, na kterém s přibývajícimi nedělemi roste i počet rozžatých svíček. V adventní době se mohou ke cti Panny Marie sloužit tzv. rorátní mše svaté. Třetí neděle adventní se nazývá „Gaudete.“²⁶ Kněz používá ornát v růžové barvě.

Od 17. do 24. prosince, kdy vrcholí příprava na svátky narození Krista, se čtou evangelia o událostech předcházejících narození Krista a důležitá proroctví o Mesiáši. Je to též doba kostelníkových starostí. Musí se postarat o stromky na výzdobu kostela (případně zkontrolovat funkčnost osvětlení stromků). Samotná instalace stromků v kostele, stejně jako stavění jesliček, je v naší farnosti doménou ministrantů. Při půlnoční mši svaté kněz pokládá do betlémských jesliček sošku Ježíška. V našem farním kostele stojí před obětním stolem ještě větší jesle, kam kněz taktéž pokládá větší sošku narozeného Spasitele. Je na kostelníkovi, aby tyto sošky včas připravil.

Navečer 24. prosince začíná vánoční doba vigilií slavnosti Narození Páně. Po celou vánoční dobu je liturgická barva bílá, ve sváteční dny pak zlatá. Protože přišlo na svět Světlo v osobě Krista – Jezulátka, je kostel plný světla. Druhý svátek vánoční se slaví svátek sv. Štěpána, prvomučedníka. Liturgická barva je v tento den červená.

²⁵ *Misál na každý den liturgického roku*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2000, s. 18.

²⁶ Název této neděle se odvíjí od latinského znění vstupní antifony nedělní mše: „Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete. Dominus enim prope est“, česky: „Radujte se stále v Pánu, opakují: Radujte se! Pán je blízko“. (srov. Flp 4,4-5)

Mše svaté o slavnosti Narození Páně a na Nový rok, kdy slavíme Pannu Marii, Matku Boží, obvykle začínají liturgickým průvodem – v čele s procesním křížem a kadidlem.

Poslední den v roce, na svátek papeže Silvestra, bývá navečer mše svatá na poděkování za uplynulý rok. Po mši svaté následuje adorace Nejsvětější svátosti. Je třeba připravit kadidlo a velum. Pokud není monstrance stabilně ve svatostánku, je třeba připravit i monstranci pro závěrečné požehnání.

Na slavnost Zjevení Páně se žehná voda, kadidlo a křída. Vodu k požehnání nosí věřící ze svých domovů. Často lidé nosí k požehnání i zlaté přívěsky. Je třeba, aby kostelník připravil Benedikcionál a sůl na přidání do vody. Vánoční doba končí Svátkem Křtu Páně.

6.2 Doba postní a Velikonoce

Velikonocům předchází doba čtyřicetidenního postu, který začíná Popeleční středou. Na Popeleční středu kostelník připravuje popel z ratolestí loňských Velikonoc. Popelec nám připomíná, kým jsme,²⁷ a je výzvou ke kajícímu životu. Na připomínku Kristova utrpení se modlíme křížové cesty.

Svatým týdnem začíná nejdůležitější část liturgického roku. Průběh a řada kostelníkových povinností během Svatého týdne je popsána například v praktické příručce *Kostelník* vydané Maticí cyrilometodějskou.²⁸ Ve své práci bych se chtěl zaměřit na oslavu zmrtvýchvstání Páně. Oslava Kristova vzkříšení začíná v průběhu velikonoční vigilie na Bílou sobotu. Pokorný ve své knize *Obnovená liturgie* uvádí, že liturgicky se slaví Neděle zmrtvýchvstání Páně vigilií a mší ve dne.²⁹

Velikonoční vigilie začíná u ohně před kostelem Slavností velikonoční svíce. K tomuto obřadu je třeba nachystat paškál, kadidlová zrna, knot, kleště na uhlíky a kadidelnici. Po požehnání ohně a paškálu označeného kadidlovými zrny se od ohně rozsvítí paškál a kadidelnice se naplní žhavým uhlím.

²⁷ Při posypání popelem kněz pronáší slova: „Pomni, že jsi prach a v prach se obrátíš“ nebo „Obrat se a věř evangeliu“.

²⁸ *Kostelník, Praktická příručka*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2019 (3. vydání), s. 60-69.

²⁹ POKORNÝ, Ladislav, *Obnovená liturgie*, s. 208.

Následně vchází liturgický průvod do tmavého kostela a při zpěvu „Světlo Kristovo“ s odpovědí lidu „Sláva tobě, Pane“ se rozsvítí svíce věřícím. Po třetím zvolání se rozsvítí i světla v kostele. Slavnost velikonoční svíce je zakončena chvalozpěvem „*exultet*“.

Po čteních ze Starého zákona zazní slavnostní „*Gloria*“, při němž se rozezní kostelní zvony i zvonky, které utichly na Zelený čtvrtek. Od paškálu se rozsvítí všechny svíce v kostele. Následuje čtení z listu svatého apoštola Pavla a evangelium.

Po kázání následuje křestní bohoslužba, při níž se světí křestní voda a případně katechumeni přijímají křest. Všichni v kostele obnovují křestní sliby. Potom se pokračuje ve slavení mše svaté. „Při ní velebíme Pána, děkujeme Otci skrze toho, s tím a v tom, který vstal z mrtvých, vysvobodil nás z otroctví smrti, naplnil nás svým Duchem a je s námi až do konce časů.“³⁰

Po velikonoční vigílii na Bílou je „centrem oslavy“ Kristova vzkříšení nedělení slavnostní bohoslužba na tzv. Boží hod velikonoční. Kromě obvyklých příprav kostelník myslí na přípravu kadidla. Zvláštností této bohoslužby je žehnání pokrmů. Lidé si rádi odnášejí požehnané pokrmy, aby byl velikonoční radostí provoněn celý dům. Je tedy třeba připravit Benedikcionál a svěcenou vodu. Velikonoční neděle pro kostelníka představuje určitou úlevu po náročném Triduu, ale především velkou radost. Je to oslava dne, který učinil Pán, ze kterého se máme radovat a nad ním jásat. (srov. Žl 118, 24)

³⁰ Věřím. *Malý katolický katechismus* (český překlad s církevním schválením předsedy České biskupské konference, arcibiskupa Jana Graubnera, č. j. 169/2007 ze dne 21. března 2007, s. 61. Původní německý text: Eleonore Becková, Kirche in Not, Königstein 2007.

7 Důležitá liturgická zastavení v životě člověka a služba kostelníka

Služba kostelníka je celkově posvátná,³¹ ale my jsme služebníci neužiteční. Její vznešený charakter nespočívá jenom v tom, že je vykonávána v posvátném prostoru, že se dotýká posvátných předmětů, které se používají při liturgii, ale především proto, že kostelník má před Hospodinem závazek dělat to, co se Pánu líbí, a to za předpokladu, že věrně vykonává službu před Pánovou tváří. Nepostačí, že je jen přítomen posvátné liturgii. Liturgie na nás dopadá o to účinněji, čím se intimněji s Pánem spojujeme. A jde-li o vznešenou službu, vyrůstá naše posvěcení.

Církev provází věřícího, ale i nevěřícího člověka od kolébky až ke hrobu. Jak se odvíjí život věřícího člověka, tak se setkává s důležitými liturgickými událostmi, při kterých je přítomen služebník – kostelník. Je to ideál, protože mnohé chrámy službu kostelníka nemají či neznají. To dokládají pestré dějiny spirituality i pohled na dnešní stav církve v různých kontinentech.³² Každá liturgie má svoje specifika a služebník při liturgii by měl znát svoji „rolí“. A „znát“ znamená: dorůst do toho, co znamená jeho poslání. Nepřidá to na důstojnosti obřadu, respektive působí rušivě, když se něco organizuje v průběhu liturgie. To je však až druhotné: primární překážka je, pokud kostelník nepřichází ke svátostem, nežije ve svornosti v rodině a neobětuje se za kněze, papeže, biskupa. Pak je jeho služba prázdná, povrchní, bez ducha, je karikaturou a to je vidět. Kostelník nesmí zapomínat, že jeho služba musí pramenit ze srdce – z lásky k Bohu a člověku.

Kostelník nemusí být jen takový služebník, který dbá o to, aby bylo všechno potřebné nachystáno, včetně liturgických knih, ale může suplovat službu ministranta, lektora i akolyty. Nesmí se však snažit je nahrazovat, pokud tito jsou k dispozici. Anebo se je má snažit motivovat, aby dělali to, co je zapotřebí. V těchto koronavirových časech na kostelníka nedopadají žádná omezení. A přesto se žádá: větší citlivost k podrážděným

³¹ Posvátnost nepramení jako v případě svátostného kněžství z ustanovení, ale z důvěrné věrnosti vzhledem k Pánu.

³² Kostelník musí být doslova zmocněn Pánem, uchopen jím a pokorně, diskrétně se pořádku vnitřně očišťovat (zejména od domýšlivě vykonávaných návyků). Je nemálo dokladů, že právě kostelníci v nacistických či komunistických táborech selhali a donášeli na kněze. Proč takto služebník Pána, který se denně dotýkal Božích tajemství, zklamal? Ale existují naopak i vynikající příklady těch kostelníků, kteří byli statečnými hrdiny a umírali v pověsti svatých. O nich třeba hovoří Maxmilián Kolbe během svého uvěznění v Dachau.

lidem, ke knězi, který se někdy ocitá na hranici svých lidských možností; kostelník nedělá „policajta“, který vyhání lidi z kostela jen proto, že přesáhli počet stanovený státní vyhláškou. To je odměna, že může být přítomen na každé mši svaté, na každé – i na křestní – liturgii.

Úvodem ke konkrétním zmiňovaným svátostem (či svátostinám) bych chtěl podotknout, že exkurze do liturgiky při tomto pojednání nemá být vyčerpávajícím teologickým pohledem na konkrétní liturgické slavení. Cílem kapitoly je přiblížení služby kostelníka v některých liturgických obřadech.

7.1 Křest

Kostelník, coby knězem a místní farností ustanovený služebník církve, může být při křtu ve mši svaté svědkem začátku nového života dítěte – života křesťana. „Křest je narozením k novému životu v Kristu. Podle vůle Pána je nezbytný ke spáse, jako sama církev, do níž křest uvádí.³³ Ježíš po svém zmrtvýchvstání svěřil apoštolům poslání: „Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtíte je ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého.“ (srov. Mt 28,19)

I v době koronavirové krize se rodí a křtí děti. I lidé, kteří nejsou pravidelnými návštěvníky bohoslužeb, ví (mají tu informaci uloženou v duši), že pokřtít dítě je nutné. Chtějí, aby dítě patřilo k Bohu a tím i do společenství křesťanů. Ví, že křest je svátostí, která umožňuje přijmout další svátosti, jež člověk potřebuje ke křesťanskému životu.

Jak jsem zmiňoval, křest je iniciační svátost, pramen křesťanského života, který otevírá cestu dalším svátostem. Křtem jsme „naroubováni“ na Krista, máme identitu Božího dítěte, stali jsme se dědici Božího království. (srov. Řím 8, 17) „Křtem se stáváme údy Kristova těla. Patříme přece k sobě všichni jako údy.“ (Ef 4,25) Křest začleňuje do církve. Z křtitelnic se rodí jediný Boží lid nové smlouvy, který překonává všechny přirozené či lidské hranice národů, kultur, ras ...: „My všichni jsme byli pokřtěni jedním Duchem v jedno tělo.“ (1 Kor 12,13)

Síla slova svatého Petra byla síla Ducha Svatého. Říká lidem o Letnicích: „Obraťte se a každý z vás ať přijme křest ve jménu Ježíše Krista na odpuštění svých hříchů a

³³ *Katechismus katolické církve*, ZVON, České katolické nakladatelství, Praha 1995, čl. 1267.

dostanete dar Ducha Svatého.“ (Sk 2,38) Každý člověk nemá možnost být pokřtěn v kostele knězem. Církev zná ještě další způsoby křtu. „Bůh jako spravedlivé a „vynalézavé“ Dobro nemůže dopustit, aby, byť i v radikálně mezní situaci, nedal člověku možnost se spasit.“³⁴ Touha a svědectví krve znamenitě nahradí křest vodou.

Kostelníkovy povinnosti spočívají především v tom, aby liturgický prostor a sakristie byly uklizené, oltář vkusně ozdobený květinami. Kostelník má dbát na to, aby všichni, kteří slouží u oltáře, byli čistě oblečeni. Čistý kostel a upravení ministranti, to je i kostelníkova vizitka. A možná, že „pomačkaný“ člověk současného světa ještě více než pořádek v posvátném prostoru očekává kultivované, jemné, uctivé jednání a věcnou, kompetentní odpověď na položené otázky. Když přichází rodina křtěnce do kostela, vítá ji symbol vzkříšeného Krista – rozžatý paškál – světlo Kristovo. Jak zpívá kněz nebo jáhen ve Velikonoční vigílii „světlo Kristovo.“³⁵ Zvláště o křtinách přichází do kostela lidé nepraktikující a leckterého nesouladu si všimnou. Na druhou stranu kostelníci mohou poděkovat návštěvníkům, kteří nepatří do okruhu běžných farníků, že vnesou nové pohledy, otázky, že si lze jednoduše odpovědět na nějaké momenty v provozu chrámu, což si běžně ani nemusíme uvědomit.

Je třeba, aby kostelník připravil stolec poblíž křtelnice s předměty, které budou při křtu potřeba: olej katechumenů a křížmo, vatu na otření prstů pro kněze. Křestní roušku a svíci si rodiče přinášejí s sebou ke křtu. Příručku pro kněze „Křestní obřady“ máme připravenou v sakristii. Pokud se křtí ve velikonoční době, používá se voda z křtelnice posvěcená o velikonoční vigílii. Je nutné připravit džbánec na vodu pro křest a tácek, který se při křtu dává pod hlavičku dítěte.

Při křestních obřadech je také třeba připravit knihu pokřtěných, aby vše mohli křestní kmotři stvrdit svým podpisem. Úlohu kmotrů jasně definuje Katolický katechismus od biskupa Tomáška: „Pokřtění mají kmotry k tomu, jednali jejich jménem při křestních obřadech a pečovali s rodiči o jejich křesťanskou výchovu.“³⁶

³⁴ ALTRICHTER, Michal, *Vyprávění o svátostech*, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2019, s. 23.

³⁵ *Misál na každý den liturgického roku*, s. 457.

³⁶ TOMÁŠEK, František, *Katolický katechismus*, Česká katolická charita 1968 (7. vydání), čl. 119, s. 53.

7.2 Biřmování

Na svátost křtu navazuje svátost biřmování. Stejně jako křest je biřmování iniciační svátostí. Katechismus biskupa Tomáška obsahuje výstižnou definici biřmování: „Biřmování je svátost, kterou pokřtěný člověk je od Ducha Svatého posilován ve víře, aby podle ní žil, ji šířil, statečně vyznával a proti nepřátelům spásy zmužile bojoval.“³⁷

Bůh chce, abychom rostli v duchovním životě, abychom byli nakažliví láskou a moudrostí a byli výzvou pro ostatní. I když kostelník není přímým účastníkem přípravy na přijetí svátosti biřmování, jako služebník v církvi přichází do styku s biřmovanci, může povzbudit slovem a příkladem. Apoštol Pavel v listě Koloským nás povzbuzuje: „Jednejte moudře ve styku s okolním světem a využijte čas vám svěřený. Vaše slovo ať je vždy laskavé a určité, ať víte, jak ke komu promluvit.“ (Kol 4,5-6) To samozřejmě neplatí jen pro kostelníka, ale pro každého křesťana. Celá farnost by měla s radostí očekávat den biřmování, protože Duch Svatý se chce projevit silou své milosti na všech přítomných, aby v nás obnovil milost svátosti.

7.3 Manželství

Protože je svátost biřmování svátostí Lásky a síly Ducha Svatého, je dobře, když předchází svátosti manželství. Přece hledat partnera, k tomu je třeba světla, moudrosti Ducha Svatého. Manželství je instituce stará jako lidstvo samo. Bůh řekl, že „smutno je člověku samotnému, že není dobré, aby člověk byl sám.“ (Gen 2,18) Proto mu dal ženu.

I když v Katechismu katolické církve v oddílu o svátostech pojednání o manželství je v posledním sedmém článku,³⁸ nic to neubírá na důležitosti v životě člověka. Dá se říci, že je to svátost, jejíž základ byl položen na samém začátku dějin člověka. V první knize Mojžíšově čteme, že Bůh stvořil člověka jako muže a ženu, požehnal jim a řekl: „Plodte a množte se a naplňte zemi.“ (Gn 1, 27-28) Boží požehnání bylo na samém počátku společného života muže a ženy. Tak má být i na počátku společné cesty v manželství. Aby se Boží požehnání mohlo naplnit, to také záleží na snoubencích, na jejich připravenosti a odhodlání spolupracovat s Boží milostí. Přijmout požehnání skrze ruce kněze, to je dobrý start do života. Vždyť samotná svatební liturgie se mší svatou je láskyplné sklonění žehnajícího Boha a jeho matky Marie. Víme z Janova evangelia, co

³⁷ Tamtéž, s. 54.

³⁸ *Katechismus katolické církve*, s. 405.

znamenal přítomnost Ježíšova a jeho matky Marie na svatbě v Káně Galilejské. (J 2,1-11)

Většinou, zvláště pokud jde o „vesnické“ farnosti, bývají svatby v sobotu dopoledne při mši svaté. V programu bohoslužby je několik odlišností od mše svaté v jiný všední den. Zvon nesvolává věřící na mši svatou. Mohou sice přijít do kostela i lidé nezvaní na svatbu, ale zpravidla je to tak, že jsou přítomni jenom svatební hosté.

Pro všechny zúčastněné, pozvané i nepozvané, je den svatební dnem radosti. Dvojnásobnou radostí je pro ty, kteří vědí, jakou roli má Ježíš a Maria v manželském životě. Jsou zdrojem síly a moudrosti v těžkostech (či dokonce krizích) manželského života. Krize růstu provází každý vztah a Maria dokáže vycítit nebezpečí a poprosit Ježíše o pomoc. Pomoc určitě přijde, když uposlechneme rady Matky. Ježíš s Marií mají největší zájem na tom, aby nic nechybělo.

Pokud jsou při svatební mši svaté přítomni ministranti, přítomnost kostelníka není nezbytná. Kostelník má vše potřebné připraveno předem. Většinou bývají svatby při mši svaté. Proto kostelník připraví vše jako pro sváteční bohoslužbu. Pokud budou novomanželé přijímat pod obojí způsobou, kostelník připraví více vína. Stejně tak kostelník přichystá knězi sváteční bílou štolu a bílý pluviál. Postará se, aby byly na podnose připraveny snubní prsteny, svěcená voda s kropáčem a příručka „Svatební obřady“.

Dále je třeba potáhnout klekátko matným červeným sukem, připravit vkusné židle barevně sladěné s klekátkem. Kostel podle místních zvyklostí většinou zdobí květinami rodina nevěsty. Poslední kontrolu úklidu však udělá kostelník. Musí zaujmout jiné věci než smetí na koberci, skoro vyhořelé svíce na oltáři či na obětním stole a nepořádek v sakristii.

Konečně má kostelník v uklizené sakristii čistý prostřený stůl pro připravenou knihu oddaných a pero k podpisu svědků a novomanželů. Na stole v sakristii nebudou také chybět nůžky pro zneplatnění občanských průkazů novomanželů.

7.4 Pobožnost křížové cesty

Život v manželství může někdy být pro oba partnery náročnou „křížovou cestou“. Ale o ní se nechci zmiňovat. Mám na mysli tu, kterou prožíváme v postní době jako pobožnost v našich kostelích. Jak uvádí Slovník spirituality, pobožnost křížové cesty zavedli ve 13. století františkánští bratři a terciáři po příkladu sv. Františka z Assisi (+ 1226).³⁹ V Malém bohovědném slovníku je uvedeno, že křížová cesta je zřízená na památku utrpení Pána Ježíše na jeho bolestné cestě na horu Kalvárii v katolických kostelích nebo volné přírodě ve 14 zastaveních [...] obdařená mnoha odpustky. Podstatou křížové cesty nejsou obrazy jednotlivých zastavení – ty nemusí být – ale dřevěné kříže [...] Plnomocné odpustky získáme pokaždé, kdykoliv se křížovou cestu pomodlíme a jsme v posvěcující milosti.⁴⁰

I v našem kostele se modlíme v postní době v neděli odpoledne křížovou cestu. Každou neděli vede pobožnost jiná skupina farníků (muži, ženy, mládež, ministranti nebo schola). Služba kostelníka nemá žádná specifika. Může se zúčastnit vedení modlitby ve skupině ministrantů nebo mužů. Odemčení a zamčení kostela, osvětlení, ozvučení jako při každé liturgii je samozřejmostí.

Rád bych upozornil na jednu výjimečnou křížovou cestu, za níž jsem vděčný. V naší farnosti v obci Řečice byla před několika lety vybudována skupinou nadšených mužů křížová cesta na kopci nad vesnicí k počtě sv. Jana Pavla II. Jednotlivá zastavení křížové cesty mají v péči rodiny z obce Řečice, které se postaraly o vysázení okrasných keřů a květin u každého ze zastavení. Každoročně koncem srpna se za hojně účasti věřících na řečické Kalvárii koná pobožnost křížové cesty zakončená mší svatou.

7.5 Slavnost Těla a krve Páně

Průvod na Slavnost Těla a krve Páně (lidově také „Boží tělo“) je obnovenou tradicí v naší farnosti, která byla za totality omezena jen na prostor kostela. Doprovázet Pána Ježíše po vesnici ve slavnostním průvodu je tradice mého mládí. Výjimečně byly v některých farnostech veřejné průvody s Nejsvětější svátostí i za totality. Lidé si to

³⁹ „Kříž ve středověku“ in DE FIORES, Stefano, GOFFI Tullio, *Slovník spirituality*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999, s. 440.

⁴⁰ MERREL, Jan a kol., *Malý bohovědný slovník*, s. 273.

vybojovali (nebo vymodlili?). A jsou na to hrdí. To Boží požehnání je tam cítit do dneška.

Slavnost Božího těla je starobylá slavnost. Malý bohovědný slovník říká, že: „poprvé byl tento svátek zaveden na podnět svaté Juliány z Lutychu roku 1248 a od roku 1317 se slaví v celé církvi.“⁴¹ Průvod Božího těla je liturgické slavení se starodávnými zvyklostmi, které jsou na různých místech různé (korunka s obrazy svatých, cechovní korunka). Aby se mohl průvod konat, je třeba zajistit řadu věcí a v tom má kostelník své úkoly i jako ten, který úkoly rozděljuje.

Chodí se po vesnici ke čtyřem oltářům. Místa oltářů jsou tradičně daná. Rodiny mají vše potřebné k vyzdobení oltáře. Kříž a obraz s Pánem Ježíšem nikdy nechybí. Pěkná okolí oltáře jsou vytvořená z mladých břízek. Průvod provází hudba. Družičky v bílém rozhazují z košíčků květy Pánu Ježíši na cestu a kněz žehná monstrancí všem domům ve vesnici. Nechybí kostelník s kadidlem a starostové obcí nesou baldachýn nad monstrancí s Pánem. Přítomnost hasičů v průvodu dodává slavnostní ráz doprovázení a je důstojným uznáním jejich služby. Je to naplnění hesla: „Bohu ke cti, lidem ku pomoci.“ Když průvod projde obcí, vejde do kostela a zazní slavnostní Te Deum. Kněz uloží monstranci s Pánem do svatostánku.

Pán Ježíš nechce jenom zůstat uložený ve svatostánku. On nechce, abychom ho jenom doprovázeli po cestách naší obce. On chce být stále s námi, pomáhat a doprovázet nás na cestách našeho života. On nechce stále spát v naší duši v bouři našeho života jak na lodi apoštolů. (srov. Mt 8, 25-26) On chce, abychom si jeho přítomnosti všimli a neustále ho budili a volali o pomoc. O to můžeme při doprovázení při Božím těle prosit. Bude nám požehnáno a vyprosíme si touhu po častějším setkávání s Pánem.

V Eucharistii nás Pán Ježíš živí svým tělem a krví, abychom rostli do jeho podoby, do podoby synů a dcer Božích. Ježíš říká, „pojďte ke mně všichni a já vás občerstvím.“ (srov. Mt 11,28) V jeho přítomnosti jsme v přítomnosti života. Chce nás obdarovávat, prosí, abychom otevřeli svoje srdce, aby ho naplnil.

⁴¹ Tamtéž, s. 75.

7.6 Adorace

Zdrojem duchovního života jsou chvíle strávené před Pánem v adoraci. Pán Ježíš vystavený k uctívání v monstranci je příčinou mnoha obrácení nevěřících. To byl případ syna vedoucího francouzských komunistů Frosarda. Šel do kaple, kde byla vystavena Nejsvětější svátost, pro přítele a ta chvíle stačila k tomu, aby se – zasažen Boží přítomností – vrátil jako věřící člověk. V prvním týdnu duchovních cvičení sv. Ignác z Loyoly říká: „Člověk je stvořen, aby chválil Boha, našeho Pána, vzdával mu úctu a sloužil mu a takto spasil svoji duši.“⁴²

Roku 2007 začal uprostřed ticha adorace k srdci jednoho kněze promlouvat Pán Ježíš a Panna Maria. Ježíš říká: „Chci pozornost tvého srdce. Chci tvé přátelství, jež jsem ti nabídl.“⁴³ Víru v adoraci nejen vyznáváme, ale také opětovně nacházíme, vždyť „duše se nepřestávají klanět, protože ztratily víru. Naopak ztrácejí víru, protože se mi přestaly klanět.“⁴⁴

Jsou řeholní společenství, kde probíhá nepřetržitá adorace. Televize NOE vysílá ve středu ve večerních hodinách adoraci nebo chvály. Především mší svatou při děkanské měsíční rekolekci je adorace. Jednou za rok mají farnosti jednodenní adoraci organizovanou biskupstvím. V městských kostelích bývají adorační kaple, kde má křesťan možnost se zastavit.

V našem kostele je možno se přes den zastavit k adoraci (v současnosti je otevřený od 9 do 18 hodin). Také máme každý čtvrtek po večerní mši svaté hodinovou tichou adoraci. V první pátky je Nikodémova noc s možností adorace a svátosti smíření. Chvíle strávené před Pánem jsou Jím nabídnuté chvíle milosti.

Adorace Pána Ježíše v Nejsvětější svátosti je značně rozšířený jev v našich farnostech. Její základní forma se objevuje na Zelený čtvrtek po mši svaté po uložení Eucharistie do svatostánku v Getsemanské zahradě. Tato adorace prezentuje pouto, které existuje mezi mší svatou a přítomností Pána Ježíše v Eucharistii. Uložení nejsvětějších způsob umožňuje jejich použití jako viatika při svátosti nemocných. A věřící se mohou

⁴² Ignác z Loyoly, *Duchovní cvičení*, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2017, čl. 23.

⁴³ Benediktin, *In sinu Jesu*, Hesperion, Nová Ves pod Pleší 2017, s. 36.

⁴⁴ Tamtéž, s. 90.

shromažďovat okolo svatostánku k adorování Krista ve svátosti. „Víra ve skutečnou přítomnost Pána přirozeně vede k tomu, aby byla projevována navenek a veřejně.“⁴⁵

Adorace Nejsvětější svátosti může mít různé podoby: adorace před Nejsvětější svátostí vystavenou podle liturgických norem v monstranci či ciboriu, v prodloužené či krátké formě. Tzv. stálý výstav a čtyřicetihodinová adorace, které vyžadují některá řeholní společenství, eucharistická sdružení nebo farní společenství a dávají příležitost k rozličným projevům eucharistické zbožnosti.⁴⁶ Zvláštním způsobem stálého výstavu je adorační den farnosti. Je to jeden stanovený den v roce. Je třeba zapojit co nejvíce farníků a připravit pro ně rozpis adorací.⁴⁷

I příprava adorace má své náležitosti. Kostelník připraví na obětní stůl nebo oltář podstavec krytý korporálem pro postavení monstrance. Případně nainstaluje bodové světlo pro osvětlení monstrance. Připraví velum pro požehnání, případně kadidlo pro veřejné pobožnosti. Kostel se nasvítí podle potřeby. Když je adorace s chválami, je třeba více světla, než když jsou tiché adorace, kdy stačí nasvítit jen monstranci v presbytáři. Rozsvěcuje se tolik svící, kolik je rozsvěceno při mši (při výstavu v ciboriu alespoň dvě svíce).

Pán je světlo světa, chce nás mít okolo sebe, abychom osvětleni jeho světlem, jeho příkladem nesli jeho světlo do světa, abychom byli jeho světlem.

7.7 Pobožnosti prvního pátku v měsíci

V naší farnosti se stává tradicí, že první pátky v měsíci jsou spojeny s Nikodémovou nocí. Mše svatá se slouží v bílém ornátu. Bohoslužba je votivní o Nejsvětějším Srdci Ježíšově anebo ze svátku Nejsvětějšího Srdce Ježíšova. Přímluvy jsou též v tomto duchu.

Po mši svaté kněz vystaví monstranci s Nejsvětější svátostí. Potom se kněz modlí litanie k Nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, po kterých následuje zásvětná modlitba z kancionálu k Nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu. Následuje Nikodémova noc, která trvá do 22 hodiny večerní (tj. asi 3 hodiny). Během této doby je možnost přistoupit ke svátosti smíření

⁴⁵ Kongregace pro bohoslužbu a svátosti: *Direktář o lidové zbožnosti a liturgii. Směrnice a zásady*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, s. 113.

⁴⁶ Tamtéž, s. 114.

⁴⁷ Srov. *Kostelník, Praktická příručka*, s. 83-84.

nebo duchovnímu rozhovoru. Nejsvětější svátost zůstává na hlavním oltáři, z každé strany svítí tři svíce. V celém kostele je zhasnuto, svítí jenom zmiňované svíce a bodové světlo, které ozařuje monstranci. Povinnost kostelníka spočívá v přípravě liturgických knih, podstavce pro monstranci, bodového světla, vela a kancionálu s litaníí k pobožnosti.

7.8 Pohřeb

„Klidný buď, bohatne-li člověk, roste-li sláva jeho domu. Nevezme nic s sebou, když umře, nepůjde dolů s ním jeho sláva.“ (Ž 48,17-18)

Důležité události života neprožívá člověk sám. Přichází lidé, aby se podělili o radost nebo smutek, aby přinesli dar nebo soucitné srdce a modlitbu. Nikdy by neměl chybět dar naděje. Celá liturgie pohřebních obřadů se nese v duchu naděje Kristova vzkříšení.

Kostelníková služba začíná od chvíle, kdy mu rodina oznámí úmrtí a poprosí o zazvonění „umíráčkem“. Zvláště ve venkovských farnostech je zvykem zvonit velkým zvonem den před pohřbem po polední modlitbě Anděl Páně tzv. rany. Zvoní se půl hodiny. Je pravda, že hlas zvonu provází křesťana po celý život. Třikrát denně jej zve k modlitbě Anděl Páně, před každou mší svatou svolává k bohoslužbě. Naposledy jej svým hlasem provází na hřbitov.

V den pohřbu přichází kostelník asi hodinu před začátkem pohřbu, aby vše připravil na obřad, než začnou přicházet smuteční hosté. Paškál má své místo blízko rakve – symbolizuje zmrtvýchvstání Krista. Světlo Zmrtvýchvstání provází člověka od křtu až po poslední rozloučení v kostele. Když se vnáší rakev do kostela, je třeba, aby byla rozsvěcená světla. Kostelník předtím také musí nachystat podstavec pod rakev.

Kostelník připraví roucha (ornát a pluvíál) ve fialové barvě. Připraví příručku „Pohřební obřady“, mešní texty v misále „v den pohřbu“. Liturgická čtení připraví po domluvě s knězem. Přímluvy obsahuje zmíněná příručka. Nesmí chybět svěcená voda a kropáč.

Po mši svaté se kněz převléká do připraveného pluvíálu. U rakve se pomodlí pohřební modlitby, pokropí rakev svěcenou vodou a vyzve k odchodu na hřbitov. Při pohřbu žehem se zvoní do té doby, než se pohřební auto ztratí z dohledu. Zvon zve člověka

„domů“ k Bohu. Některé pohřební služby nesou název „via ultima“ – poslední cesta. Ano, je to poslední cesta na tomto světě, je to cesta domů.

7.9 Shrnutí

Bůh skrze Církev provází člověka celým jeho životem. Začíná tím nejdůležitějším – křtem. Aby se vztahovaly na člověka všechny poklady skryté ve svátostech, je třeba být dítětem Božím, křesťanem a tím i dědicem. Svatý Pavel nám říká: „Jsme-li však děti, jsme také dědici; dědici Boží, spoludědici Kristovi“ (Řím 8,17). Bez biřmování, lásky a síly Ducha Svatého se manželství může stát strastiplnou křížovou cestou. Potřebujeme dar moudrosti Ducha Svatého, abychom věděli, že máme hledat světlo a sílu pro život u Pána v Eucharistii a v adoraci odevzdávat sebe a své blízké Ježíšovu Srdci. A potom pohřeb není znamením beznaděje, ale cestou do plného života s Bohem.

U všech těchto událostí víry křesťana, které začínají křtem a končí pohřbem, je přítomnost kostelníka jako služebníka a pomocníka kněze přínosem k důstojnému průběhu liturgie a zdrojem milosti pro jeho osobní duchovní život. Kostelníkovo osobní nasazení pro jeho službu může být zdrojem inspirace pro ostatní. Svědectví našeho života by mělo vypovídat o pravdivosti naší služby a o síle Boží milosti.

8 Postava kostelníka v české literatuře

V české literatuře má kostelník své místo. Kostelníci jsou čtenáři představováni různým způsobem. Jsou tací, kteří objevili krásu a bohatství své služby. Těm je zdrojem milostí. Někteří v ní vidí jenom určitou „technickou záležitost“, aby vše bylo, jak je třeba. Nedostanou se však k jádru věci. Ti nejsou inspirací, schází jim radost z evangelia a tím nikoho nenadchnou. Je dobré, když lidé vnímají kostelníka jako radostného služebníka, hodného důvěry, diskrétního, který může být určitým zprostředkovatelem mezi knězem a lidmi (a naopak). Česká literatura se kostelnickému tématu nevyhýbá, a tak nám odkrývá jejich svět.

Jindřich Šimon Baar ve své knize *Osmáctyřicátníci* líčí službu kostelníka Makáska a jeho ženy kostelnice o velikonočních svátcích ve farním kostele v Klenčí na Šumavě. Kostelník se svou ženou a skupinou ministrantů dokončují úklid kostela čistěním bohoslužebného náčiní, jako jsou svícny, kropenky a vše, čeho se mohou dotýkat ruce kněze a ministrantů. Vše musí být čisté a nablýskané.

Před obřady Zeleného čtvrtku je třeba připravit Boží hrob, což je práce právě kostelníka. Rozsvítí lampičky za skleněnými koulemi naplněnými barevnou vodou. Baar popisuje, jak kostelník s kantorem a farářem museli zasahovat při rvačce kluků o uhlíky ze spáleného Jidáše.

Největší pilno měl kostelník Makásek na slavnost Vzkříšení na Bílou sobotu, kdy se konal průvod s Nejsvětější Svátostí po městečku Klenčí. „Nevěděl, čeho se nejdříve chytit, kněze šťastně oblékl, teď dával ministrantům rukou kříž ovinutý štólou, sošku Vzkříšení Páně, paškál, zvonky, loďku s kadidlem ... aby rozsvítil cechovní lucerny ... zavěsit na ně cechovní prapory.“⁴⁸ Kostelník Makásek při průvodu okušoval Nejsvětější Svátost. Kostelník byl prostý, hrdý člověk z kraje „psohlavců“, který zodpovědně vykonával svoji službu.

Alois Jirásek ve svém literárním díle *U nás* v první knize Úhor líčí besedu u Čejchanů, kde se scházeli přátelé a diskutovali o všem možném – o práci, o tom, co se událo a co nyní život přináší. Také mezi nimi býval kostelník Šimek. Toho vzpomněl krejčí Šimůnek,

⁴⁸ BAAR, Jindřich Šimon, *Osmáctyřicátníci*, 4. vydání v Československém spisovateli, Praha 1975.

měl o něj starost. Toho využil Čejchan a říká krejčímu: „Chtěl bys být kostelníkem, nemůžeš se dočkat, až umře, vid’.“ Šimůnek se brání: „Ještě není kostelníka třeba. A vostatek, copak bych to nezastal?“ Čejchan mu říká: „Já bych tě nechtěl. To bych měl funus tuze drahý.“⁴⁹

Služba kostelníka byla ctihodná funkce, lidé si jí vážili a bylo to v tehdejších dobách přilepšení k živobytí. Krejčí Šimůnek, podle líčení autora románu, nebyl tím člověkem, vzorným křesťanem, který by s láskou sloužil Bohu a lidem jako kostelník. Svého faráře Havlovického nepochopil v jeho dobrých snahách pomoci chudému lidu a svými špatnými řečmi mu ubližoval. Neměl rád evangelíky a sváděl k tomu mladé. Farář Havlovický tomu udělal konec.

Karel Václav Rais nám v románu *Západ* představuje studeneckého kostelníka – krejčího Matěje Vejpaluku, a to při události pohřbu skalského faráře. Kostelníka líčí jako pokorného, oddaného služebníka svého faráře, který se těžce a bolestně loučí s místem, kde po půl století žil a pracoval. Kostelník patřil k těm lidem, s nímž se denně stýkal, byl součástí jeho kněžské služby a života.⁵⁰

František Bernard Vaněk se v knize *Na krásné samotě*, psané velmi kultivovanou češtinou, na několika místech dotýká přítomnosti kostelníka. Je to ochotný a šikovný člověk, který rád přiloží ruce k dílu a rád slouží s takovým knězem, jako je otec Vaněk. Děj je zasazen do hezké krajiny Českomoravské vrchoviny, okolo Křemešníka. Vypráví o nelehkém, skromném životě venkovského lidu. Jeden z hlavních protagonistů je křemešnický pan farář.

Kde slouží kněz, tam je místo i pro kostelníka. Kostelník v knize např. pomáhá ubytovat nového faráře. Další zmínka je o tom, že v kostele v sakristii zřejmě neměli hodiny, a tak musel kostelník sledovat čas na slunečních hodinách venku. Kostelník zde plní také funkci zvoníka – zvoní např. na požehnání. A když v křemešnickém kostele hořelo, je zde zmínka o kostelníkovi v tom smyslu, že je právě na vojně.⁵¹

⁴⁹ JIRÁSEK, Alois, *U nás: nová kronika. Kniha první, Úhor, Brázda*, Praha 1952.

⁵⁰ RAIS, Karel Václav, *Západ*, Vyšehrad, Praha 1976 (28. vydání).

⁵¹ VANĚK, František Bernard, *Na krásné samotě*, Vyšehrad, Praha 1973 (7. vydání).

Spisovatel Jaroslav Durych pochází z kostelnického rodu. Ve své knize *Kouzelný kočár*, která je vlastně jakousi rodovou kronikou, píše, že „šestým a předposledním přímým předkem byl náš dědeček, kamenář a kostelník Václav. Narodil se jako páté z deseti dětí kamenáře a kostelníka Václava Mikuláše a jeho manželky Doroty, rozené Vejrychovy, a to dle rodokmenu Fortunáta Durycha dne 5. prosince 1819, ale dle výpisu z křestního listu dne 5. ledna roku 1820.“⁵²

Mám za to, že pokud někdo pochází z kostelnického rodu a přizná se k tomu, pak to vypovídá o jeho duchovním zaměření. Takový člověk je rád v blízkosti Pána a tato skutečnost je součástí rodové tradice. Aby tradice obstála i těžší údobí, musí se živit opravdovostí duchovního života.

Josef Kopta se v románu *Hlídač č. 47* zmiňuje o kostelníkovi, který je svědkem epizody při pohřbu hrobníka. U něj byl nalezen pytel s různými věcmi, jež našel při kopání hrobů. Hrobařův syn Ferda ukázal pytel faráři, aby rozhodl, co se s ním má udělat. V pytli byla i zlatá brož, která měla svoji hodnotu. Kostelník navrhoval, aby se brož prodala, a utržené peníze by bylo možné věnovat chudým. Farář s ním nesouhlasil a říkal, že „to patří zemi.“ Ferda, nástupce svého táty, tedy uložil pytel do otcova hrobu.⁵³ Kostelníkova poznámka mi připomíná peněz chtivého Jidáše, který měl za to, že vonná mast použitá Maří Magdalénou na Ježíšovy nohy se mohla zpeněžit a dát chudým. Toto vypovídá mnohé o kostelníkově charakteru.

Pavel Řezníček ve své surrealistické próze *Strop*⁵⁴ ve čtvrté kapitole popisuje kostelníka Hrubého jako člověka, jehož příjmení vystihuje i jeho postoj k životu a ke kostelnické službě. Jeho egoismus se promítal do všeho, co dělal. Hrubého vnitřní svět byl plný negativních duševních pochodů, představ a snů. Zosobňuje člověka plného sobectví, egocentrismu. Jde o typ člověka, jehož zajímá jen vlastní prospěch, který ztratil pojem o kráse a smyslu života. Žil ve svém vlastním světě a nepustil do svého života světlo pravdy, jež se mu v jeho službě nabízela. Je to dobrý obraz člověka žijícího bez Boha, bez lásky, a tedy bez důvodu k tomu být dobrý.

⁵² DURYCH, Jaroslav, *Kouzelný kočár*, Torst, Praha 1995, s. 211.

⁵³ KOPTA, Josef, *Hlídač č. 47*, 4. vydání v Československém spisovateli, Praha 1977.

⁵⁴ ŘEZNÍČEK, Pavel, *Strop*, Mladá fronta, Praha 1991.

Michal Altrichter v knize *Kostelníkem v našich časech*⁵⁵ píše o tom, jaký vliv může mít na svého syna otec – kostelník. To ukazuje na příkladu filozofa Martina Heideggera, který byl ministrantem a jehož otec vykonával právě kostelnickou službu. Jak filozof Heidegger uvádí, toto stálo v popředí jeho rozhodování pro vstup do jezuitského řádu, kde strávil asi šest měsíců v noviciátu. Určitou podobu rozmanitě chápané víry, veřejně deklarované nebo soukromě prožívané, si zachoval až do smrti a když si domlouval svůj pohřeb, chtěl, aby proběhl tak, jak to znal dětství. Tedy i s těmi zvyklostmi, na které dbal jeho otec.

Jak také z literárních postav kostelníka vyplývá, je tato služba posláním – duchovním povoláním. Lidé očekávají, že kostelník bude mít pěkný vztah k lidem i Bohu. Jeho vlastní rodina by měla poznat, v jaké společnosti se pohybuje, že se dotýká duchovních skutečností a dobře plní roli reprezentanta církve.

⁵⁵ ALTRICHTER, Michal, *Kostelníkem v našich časech*, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2019, s. 8.

9 Závěr

Záměrem mé práce bylo představit důležitost, náročnost, krásu i radostnost kostelnické služby. Tato služba na jednu stranu poskytuje velké možnosti pro duchovní život a jeho prohloubení, na druhou stranu klade nemalé nároky a – dovolím si říci – jen těžko by se dala vykonávat bez notné dávky obětavosti a lásky. Jak „vysvítá“ z mé práce, sloužit nejvyššímu Králi, nejmilosrdnější Lásce není službou ledajakou. Kostelník se dotýká svými smysly, svojí přítomností nejposvátnějších mystérií, na jaká jen můžeme myslet.

Povolání kostelníka nestojí na nejvyšších příčkách společenské atraktivity, což ale neznamená, že kostelníkovu službu společnost nepotřebuje. Stejně tak ji přinejmenším „věřící“ část společnosti nepovažuje za bezvýznamnou. Ostatně i naše literatura počítá s kostelníky, i když služebníci kostela povětšinou nepředstavovali hlavní hrdiny. Potřebnost a důležitost kostelnické služby spočívá ve skutečnosti, komu kostelník slouží – tedy Bohu a lidem. Pohled na tuto službu je tak odvislý od duchovní úrovně společnosti.

Mám za to, že každý kněz si váží služby dobrého kostelníka, na kterého se může plně spolehnout, protože dokáže bezchybně připravit vše potřebné na liturgii. Ze své ministrantské služby pamatuji na doby, kdy měl kněz tři farnosti. Zvláště v takové situaci je zásadní, aby kostelník při přípravě na liturgii na nic nezapomněl. Je také dobře, pokud kostelník dokáže povzbudit ministranty, aby měli radost ze své služby.

Jsem jeden z posledních kostelníků naší farnosti, který nemá kostelnické rodové kořeny. Dlouholetá ministrantská služba a pomoc při farních aktivitách předurčovala možnost povolání do kostelnické služby a snad i usnadnila našemu faráři starost o obsazení uvolněné kostelnické funkce. Ve své práci jsem představil malou „galerii“ kostelníků – mých předchůdců. Z tohoto stručného přehledu plyne, že i v „kostelnickém stavu“ můžeme najít lidi s růzností povah a předpokladů. Za základní předpoklad však považuji ochotu ke službě.

Klíče od kostela jsou tak staré jako kostel sám. Je to zvláštní pocit, když si člověk uvědomí, kolik kostelníků, kteří už nežijí, mělo tyto klíče v rukou. Klíče jsou „němí svědkové“ dávných generací služebníků před námi.

Za jedno z důležitých poselství své bakalářské práce považuji to, že kostelník je ve stálé duchovní formaci. Již samo prostředí chrámu, ale především přítomnost Pána a prožívaná liturgie, když člověk dovolí, otevírá srdce Pánu. Dovolím si tvrdit, že takové možnosti nemá žádné jiné civilní zaměstnání. A to i přesto, že mnohá zaměstnání mají v jádru duchovní charakter – mám na mysli například zdravotní sestry a lidi pracující v sociálních službách ve spojení s Kristovým příslibem: „Cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili.“ (Mt 25,40)

Kostel je také kulturní prostor. V bakalářské práci jsem popisoval presbytář našeho farního chrámu, který je vybaven vzácným řezbářským mobiliářem manželů Bedřišky Znojenské a Bořivoje Krejčího. Nejen vzácná díla jako je toto, ale celý chrámový prostor může být vnímavému člověku duchovní inspirací.

Kostelník provází svojí službou celý život člověka. Připravuje potřebné věci pro křest, zvoněním zve farníky na bohoslužbu, nakonec se rozloučí službou a modlitbou při pohřební liturgii. Které povolání má takové výzvy k duchovnímu prožívání každého dne? Jedině kněží a služebníci při liturgii, jako jsou kostelníci, ministranti či varhaníci. Díky za takové služby. Jak říkali naši předkové: „Za všechno budiž jméno Páně pochváleno.“

10 Anotace

Název práce: Duchovní život kostelníka a jeho přínos pro místní církve

Autor: Josef Stehlík

Instituce: Katedra pastorální a spirituální teologie CMTF UP v Olomouci

Vedoucí práce: doc. Dr. Michal Altrichter, Th.D.

Počet stran: 49

Počet znaků: 77 469 bez mezer, 91 430 včetně mezer

Počet titulů použité literatury a pramenů: 36

Práce je zaměřena na představení služby kostelníka zejména v souvislosti s přípravou liturgického slavení v jeho nejrůznějších podobách. Tato práce však uvádí kostelníka například také jako průvodce chrámovými uměleckými díly či jako literární postavu. Autor v práci seznamuje čtenáře s řadou svých předchůdců v kostelnické službě i se svojí vlastní cestou k této službě. Stejně tak práce nechává nahlédnout do duchovního prožívání autora všedního dne ve službě kostelníka.

Klíčová slova: kostelník, kostel, služba, slavení liturgie, svátosti

The diploma thesis deals with the presentation of the service of the sacristan. It focuses especially on the role in the preparation of liturgical celebration in its various forms. Furthermore, the thesis also deals with the role of the sacristan as the guide to church works of art or as a character in literature. The author of the thesis outlines his predecessors in the office of sacristan and his own journey to the service as sacristan. Finally, yet importantly, the thesis gives insight into the everyday spiritual experience of the author's ordinary day in the service of the sacristan.

Keywords: sacristan, church, service, liturgical celebration, sacraments

11 Bibliografie

Prameny

Bible, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, Praha, 2016, ISBN 978-80-7545-030-2

Dokumenty II. vatikánského koncilu, Zvon, Praha 1995, ISBN 978-80-7113-089-3

Enchiridion odpustků, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2000, ISBN 80-7266-052-7

Katechismus katolické církve, ZVON, České katolické nakladatelství, Praha 1995, ISBN 80-7113-132-6

Kongregace pro bohoslužbu a svátosti: *Direktář o lidové zbožnosti a liturgii. Směrnice a zásady*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, ISBN 80-7195-152-8

Misál na každý den liturgického roku, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2000, ISBN 80-7192-429-6

TOMÁŠEK, František, *Katolický katechismus*, Česká katolická charita, 1968 (7. vydání), bez ISBN

Literatura primární

ALTRICHTER, Michal, *Kostelníkem v našich časech*, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2019, ISBN 978-80-7412-317-7

ALTRICHTER, Michal, *Vyprávění o Desateru*, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2019 (2. vydání), ISBN 978-80-7412-329-0

ALTRICHTER, Michal, *Vyprávění o svátostech*, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2019, ISBN 978-80-7412-326-9

Benediktin, *In sinu Jesu*, Hesperion, Nová Ves pod Pleší 2017, ISBN 978-80-906372-8-3

BERGER, Rupert, *Liturgický slovník*, Vyšehrad, Praha 2008, ISBN 978-80-7021-965-2

CORBON, Jean, *Liturgie pramene*, Krystal OP, Praha 2015, ISBN 978-80-87183-77-9

DE FIORES, Stefano, GOFFI Tullo, *Slovník spirituality*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999, ISBN 978-80-7192-338-9

Ignác z Loyoly, *Duchovní cvičení*, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2017, ISBN 978-80-7412-259-0

KAMENÍK, Milan, *Burgundsko - kraj mnichů, Citeaux a Bernard z Clairvaux*, Vyšehrad, Praha 2002, ISBN-80-7021-423-6

Kostelník, Praktická příručka, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2019 (3. vydání), ISBN 978-80-7266-447-4

MERREL, Jan a kol., *Malý bohovědný slovník*, Česká katolická charita, Praha 1963, bez ISBN

POKORNÝ, Ladislav a kolektiv, *Obnovená liturgie*, Česká katolická charita, Praha 1975, bez ISBN

RAVASI, Gian-Franco, *Biblické postavy*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2009, ISBN 978-80-7195-188-9

RUPNIK, Marko Ivan, *Sarkofág otce Tomáše Špidlíka*, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2011, ISBN 978-80-7412-087-9

SVOBODA, Josef František: *Vlastivěda Moravská. II. místopis. Novoměstský okres*, Brno: Brněnské tiskárny 1948, bez ISBN

SVOBODA, Ludvík a kol., *Encyklopedie antiky*, Academia, Praha 1973, bez ISBN

ŠPIDLÍK, Tomáš, *Matka Boží*, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2020, ISBN 978-80-7412-382-2

ŠPIDLÍK, Tomáš, *Prameny světla*, Refugium Velehrad – Roma, Velehrad 2000 (2. vydání), ISBN 978-80-86045-41-2

TARZIA, Antonio (ed.) a kol., *Svatí na každý den*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2010, III. díl, ISBN 978-80-7195-292-3

Upřímná vyprávění poutníka svému duchovnímu otci, Refugium Velehrad – Roma, Olomouc 2018 (3. vydání), ISBN 978-80-7412-309-2

Věřím. Malý katolický katechismus (český překlad s církevním schválením předsedy České biskupské konference, arcibiskupa Jana Graubnera, č. j. 169/2007 ze dne 21. března 2007, s. 61. Původní německý text: Eleonore Becková, Kirche in Not, Königstein 2007, bez ISBN

VLASTIMIL, Josef, *Vzorný kostelník*, Česká katolická charita, Praha 1950, bez ISBN

Literatura sekundární

BAAR, Jindřich Šimon, *Osmačtyřicátníci*, 4. vydání v Československém spisovateli, Praha 1975, bez ISBN

DURYCH, Jaroslav, *Kouzelný kočár*, Torst, Praha 1995, ISBN 978-80-85639-39-4

JIRÁSEK, Alois, *U nás: nová kronika. Kniha první, Úhor, Brázda*, Praha 1952, bez ISBN

KOPTA, Josef, *Hlídač č. 47*, 4. vydání v Československém spisovateli, Praha 1977, bez ISBN

RAIS, Karel Václav, *Západ*, Vyšehrad, Praha 1976 (28. vydání), bez ISBN

ŘEZNÍČEK, Pavel, *Strop*, Mladá fronta, Praha 1991, 80-204-0138-5

VANĚK, František Bernard, *Na krásné samotě*, Vyšehrad, Praha 1973 (7. vydání), bez ISBN